

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЭСЕПТӨӨ ПАЛАТАСЫ

email: esep@esep.kg тел: +996 (312) 32 34 30 ФАКС: +996 (312) 32 35 11 Ишеним телефондору: +996 (312) 50 09 85

ЭСЕПТӨӨ ПАЛАТАСЫНЫН
ИШИ ЖӨНҮНДӨ

ЖЫЛДЫК ОТЧЕТ 2024

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ЭСЕПТӨӨ ПАЛАТАСЫНЫН НЕГИЗГИ КӨРСӨТКҮЧТӨРҮ

www.esep.kg

Бишкек 2025

Ушул отчет “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 100-беренесине жана “Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 11-беренесине ылайык берилет жана Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын 2024-жылдагы ишин чагылдырат.

Отчеттун мазмуну жана басылманы жайылтуу менен байланышкан маселелер боюнча 720033, Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары, Н. Исанов көчөсү, 131 дареги боюнча Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасына кайрылса болот. Телефон: +996 (312) 32 34 30, факс: +996 (312) 32 35 11, электрондук почта: esep@esep.kg, веб-сайт: www.esep.kg

Ачыктык жана жоопкерчилик — мамлекетке болгон ишенимдин негизи!

Урматтуу окурмандар!

Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы — өлкөнүн мамлекеттик каражаттарын тескөөдө ак ниеттүүлүктү, ачыктыкты жана натыйжалуулукту камсыз кылууга багытталган көз карандысыз жогорку мамлекеттик аудит органы болуп эсептелет. Конституциянын негизинде түзүлгөн Эсептөө палатасы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине жана Президентине отчет берет жана өз ишмердүүлүгүн уюштуруучулук, функционалдык жана каржылык жактан көз карандысыздык принциптеринин негизинде, эл аралык аудит стандарттарына ылайык жүргүзөт.

2024-жыл биздин команда үчүн активдүү өзгөрүүлөрдүн жана алдыга ишенимдүү кадам таштоонун жылы болду. Биз ишмердүүлүктүн жаңы артыкчылыктуу багыттарына көңүл буруп, аудиттин аналитикалык компонентин өнүктүрүүгө, натыйжалуулук аудитинин практикасын кеңейтүүгө, санариптик технологияларды киргизүүгө жана коомчулук менен өз ара аракеттенүүнү чыңдоого өзгөчө маани бердик. Биздин иш күндөн күнгө ачык болуп, жыйынтыктары жарандар үчүн түшүнүктүү жана пайдалуу болууда.

Күнүмдүк ишибизде объективдүүлүк, кесипкөйлүк жана көз карандысыздык принциптерине таянабыз. Белгилей кетүүчү нерсе, аудит – бул жөн гана текшерүү же фактыларды аныктоо эмес. Бул мамлекеттик каражаттарды тескөөнүн натыйжалуулугун жогорулатуу жолдорун аныктоого жана бардык деңгээлдеги бийлик органдары үчүн негизделген чечимдерди кабыл алууга жардам берген терең талдоо.

2024-жылы биз өзгөчө көңүлдү натыйжалуулук аудитине бурдук – бул багыт аркылуу биз чыгымдардын мыйзамдуулугун гана эмес, ошондой эле алардын коом үчүн пайдасын да баалай алабыз. Биз аналитикалык иш ыкмаларын өнүктүрүүнү улантып, Жогорку Кеңешке, Президентке, Министрлер Кабинетине жана жалпы коомчулукка фактыларга жана объективдүү баалоого негизделген маалыматтарды берүү үчүн аракеттенип келебиз.

Биздин ишибиздин маанилүү бөлүгү – маалымат каражаттары жана социалдык тармактар аркылуу коомчулук менен тыгыз байланышта болуу. Биз аудиттин жыйынтыктарын ачык жарыялоо, отчеттордун жеткиликтүүлүгү жана коомчулук менен ачык байланыш мамлекеттик институттарга болгон ишенимди бекемдеп, биздин көзөмөлдүн натыйжалуулугун жогорулатат деп терең ишенебиз.

Мындан тышкары, эл аралык кызматташтык биздин ишибиздин маанилүү багыттарынын бири болуп калды. 2024-жылы Эсептөө палатасы башка өлкөлөрдүн кесиптештери менен тажрыйба алмашууга активдүү катышып, мамлекеттик аудит системасын өркүндөтүүгө багытталган эл аралык форумдарга жана долбоорлорго катышты. Биз жаңы идеяларга ачыкпыз жана улуттук мамлекеттик аудит системасына дүйнөлүк мыкты практикаларды киргизүүгө умтулабыз.

Бул отчетто биз сандарды жана фактыларды гана эмес, ошондой эле биздин иштин рухун – өркүндөө умтулушун, коомдун кызыкчылыктарына кызмат кылууну жана мамлекеттик башкаруунун натыйжалуулугун өнүктүрүүгө болгон аракетибизди чагылдырууга аракет кылдык.

Бардык өнөктөштөргө, кесиптештерге жана жарандарга колдоосу жана кызматташтыгы үчүн, ыраазычылык билдиребиз. Биз биргеликте Кыргыз Республикасынын ресурстарын башкаруунун ачык, натыйжалуу жана жоопкерчиликтүү системасын калыптандыруудабыз.

Урматтоо менен,

**Эсептөө палатасынын төрагасы
Алмазбек Акматов**

МАЗМУНУ

Кириш сөз.....	4
1. 2022-2026-жылдар мезгил аралыгына карата Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасын өнүктүрүүнүн стратегиялык планын ишке ашыруу	5
2. Эсептөө палатасынын ишинин негизги көрсөткүчтөрү	7
2.1. Аудитордук иштин жыйынтыктары	7
2.2. Жергиликтүү бюджеттердин түзүлүшүнө жана аткарылышына аудит	31
2.3. Аудит субъектилери тарабынан жазма буйруктардын, сунуштамалардын жана сунуштардын аткарылышы	32
3. Отчеттук жылга карата республикалык бюджеттин, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Социалдык фондунун жана Кыргыз Республикасынын Саламаттыкты сактоо министрлигине караштуу Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун бюджеттеринин аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттердин негизги аспектери	33
3.1. Кыргыз Республикасынын 2023-жылга республикалык бюджетинин аткарылышы.....	33
3.2. 2023-жылга Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Социалдык фондунун бюджетинин аткарылышы	34
3.3. 2023-жылга Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигине караштуу Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун бюджетинин аткарылышы.....	35
4. Евразиялык экономикалык биримдиктин (ЕАЭБ) мүчө мамлекеттеринин финансылык контролдоо жогорку органдары тарабынан жүргүзүлгөн биргелешкен иш-чаралар	36
5. 2023-2024-жылдарга Шанхай Кызматташтык Уюмуна (ШКУ) мүчө мамлекеттердин айыл чарба тармагында жүргүзүлгөн параллелдүү аудит	39
6. Өз ара аракеттенишүү жана кызматташуу.....	41
6.1. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенти, Министрлер Кабинети, мамлекеттик органдар жана башка уюмдар менен өз ара аракеттенишүү.....	41
6.2. Укук коргоо органдары менен өз ара аракеттенишүү	42
6.3. Эл аралык кызматташуу	42
6.4. Коомчулук менен байланышуу	44
7. Коррупцияга каршы иш-чаралар.....	45
8. Эсептөө палатасынын ишин уюштурууну камсыздоо	45
8.2. Кадрдык камсыздоо	48
8.3. Эсептөө палатасынын ишин санариптештирүү	50
8.4. Каржы-чарбалык камсыздоо.....	52
Корутунду	53
Кыскартуулардын тизмеси:	54

Кириш сөз

2024-жылга Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын иши жөнүндө отчет, “Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына ылайык даярдалды. Бул отчет Эсептөө палатасына жүктөлгөн ыйгарым укуктарын жана милдеттерин аткаруу алкагында жүргүзүлгөн иш-чаралар тууралуу маалыматты чагылдырат.

Эсептөө палатасынын негизги максаты болуп, финансылык (бухгалтердик) отчеттуулукка жана эсеп маалыматтарына текшерүү жүргүзүү. Мындай текшерүүлөрдүн жыйынтыктары боюнча жазуу жүзүндөгү аудитордук отчеттун формасында финансылык отчеттордун ишенимдүүлүгү жөнүндө көз карандысыз пикирди билдирүү болуп эсептелет.

Аудиттердин жыйынтыктары боюнча Эсептөө палатасы аныкталган бузуулардын статистикасын жүргүзөт, мында финансылык тартип бузуулар деп – укуктук ченемдик жана башка актылар менен белгиленген финансылык жана башка ресурстарды түзүү, аларды бөлүштүрүү жана пайдалануу, бухгалтердик эсепти жүргүзүү ченемдерин бузуу жана тиешелүү бюджеттерге калыбына келтирилүүгө тийиш болгон, акчалай эквивалентте көрсөтүлгөн, финансылык бузуулар болуп эсептелет. 2024-жылы аныкталган бузуулардын жыйынтыкталган маалыматтары, ошондой эле аудиттердин жыйынтыктары боюнча көрүлгөн чаралар ушул отчетто көрсөтүлдү.

Отчетто ушул мезгил аралыгында жүргүзүлгөн аудитордук иш-чаралардын сапатын жакшыртууга багытталган уюштуруу иш чаралары, өз ишмердүүлүгүнүн максималдуу ачыктыгын камсыз кылуучу, коррупцияга каршы жүргүзүлгөн иш-аракеттер, ички жана тышкы жол-жоболорду санариптештирүү, жүргүзүлгөн аналитикалык иш-чаралар, аудит жүргүзүү жаатында методологиялык иштеп чыгуулар, аудиттин эл аралык стандарттарын жайылтуу иштерин улантуу, кадр мүмкүнчүлүгүн жогорулатуу, эл аралык иш-аракеттерди уюштуруу жана Эсептөө палатасынын иштешинин башка аспектери жөнүндө маалыматтар камтылган.

Ошондой эле, бул отчетто Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенти, Министрлер Кабинети, мамлекеттик жана укук коргоо органдары, коомчулук жана башка кызыкдар тараптар менен Эсептөө палатасынын өз ара аракеттенүүсү жөнүндө маалыматтар берилген.

Аталган отчетто, “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик сырларын коргоо жөнүндө”, “Коммерциялык сыр жөнүндө” жана башка тийиштүү ченемдик укуктук актыларга ылайык, “өтө жашыруун”, “жашыруун” жана “кызматтык пайдалануу үчүн” грифтери коюлган аудиттердин материалдары камтылган эмес.

1. 2022-2026-жылдар мезгил аралыгына карата Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасын өнүктүрүүнүн стратегиялык планын ишке ашыруу

Эсептөө палатасынын 2022-2026-жылдарга өнүктүрүүнүн стратегиялык планы (мындан ары – Стратегия), 2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясынын жана 2026-жылга чейин Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук программасынын негизинде, ошондой эле аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзүлгөн Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын ишин баалоо тутумунун жыйынтыктарын эске алуу менен иштелип чыккан.

Бул Стратегияда Эсептөө палатасы төмөндөгүдөй артыкчылыктуу максаттарды жана милдеттерди аныктаган:

• 1-максат. Мамлекеттик финансыны натыйжалуу, ачык-айкын жана отчет берүү менен тескөө

Бул максат Кыргыз Республикасында мамлекеттик финансыны башкаруунун натыйжалуулугун күчөтүүгө багытталган. Буга байланыштуу Эсептөө палатасынын ролу мамлекеттик органдардын аларга бөлүнүп берилген мамлекеттик финансыны натыйжалуу башкарууда көрүлүп жаткан иш-чараларын баалоо жана талдоо, кемчиликтерди четтетүү жана алдын алуу чараларын көрүү үчүн заманбап жана актуалдуу чечимдерди кабыл алуу болуп саналат.

Жогоруда аталган максаттарга жетишүү үчүн аудиттин жогорку органдарынын эл аралык стандарттарын жайылтууга умтулуу менен, Эсептөө палатасынын иш-аракеттери төмөнкүдөй милдеттерди аткарууга багытталган:

- натыйжалуулук аудитинин санын көбөйтүү жана алар боюнча сапаттуу отчетторду түзүү;
- шайкештик аудитинде тобокелдикке негизделген ыкманы колдонуу менен сапаттуу отчетторду түзүү;
- финансылык аудитти жүргүзүүнү киргизүү жана алардын сапатын жогорулатуу.

• 2-максат. Кызыкдар тараптар Эсептөө палатасын ачык-айкын, отчет берүүчү жана кесипкөй уюм катары кабыл алат

Аталган максат жарандарга, парламентке жана башка кызыкдар тараптарга өлкөдөгү окуяларга жана көйгөйлөргө пикир билдирүү, натыйжалуу жана активдүү байланыштарды пайдалануу, өкмөттөгү жана мамлекеттик уюмдардагы өзгөрүүлөргө колдоо көрсөтүүгө багытталган. Эсептөө палатасынын ишинде тийиштүү башкаруу, ачык-айкындуулук жана отчеттуулук, этикалык стандарттарга ылайык иш алып баруу жаатында мыкты натыйжаларга умтулуу менен үлгүлүү уюмдун ролун аткаруусу. Бул максаттарга жетишүү үчүн Эсептөө палатасынын алдында төмөнкү милдеттер коюлган:

– Эсептөө палатасынын иши жөнүндө жылдык отчетту, аудиттин жыйынтыктары боюнча отчетторду жарыялоо жана аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык, Эсептөө палатасынын кызматчыларынын ишин жана этикасын баалоо;

– Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенти, Министрлер Кабинети, жалпыга маалымдоо каражаттары жана коомчулук менен өз ара аракеттенүүнү жогорулатуу.

Стратегиялык планды аткаруу, ар бир жылы жылдык иш планын кабыл алып, аны аткаруусу аркылуу ишке ашырылат. Жылдык иш планда Стратегияда көрсөтүлгөн багыттар эске алынып, стратегиялык милдеттер жылдарга бөлүнүп, жылдык иш план ар бир жылы кабыл алынат. Андыктан, 2024-жылы Эсептөө палатасынын жылдык иш пландарында төмөнкү иш-чаралар ишке ашырылды:

“Мамлекеттик финансыны натыйжалуу, ачык-айкын жана отчет берүү менен тескөө” максатына жетүү үчүн:

2024-жылдын 1-апрелинен тартып Натыйжалуулук аудитин жүргүзүү боюнча бөлүм түзүлгөн. 2024-жылга Эсептөө палатасынын аудитордук иштин жылдык планына төрт натыйжалуулук аудити киргизилген.

Эсептөө палатасы, Польша Республикасынын Жогорку аудит органынын жана Жогорку аудит органдарынын эл аралык уюмунун Өнүктүрүү демилгесинин ортосундагы “Жогорку аудит органынын отчеттуулугунун глобалдык демилгеси” (GSAI) программасынын өз ара жардамдашуу долбоорунун 1-фазасын 2023- 2025- жылдарда ишке ашыруу жөнүндө макулдашуунун (мындан ары - GSAI Кыргызстан долбоору) алкагында натыйжалуулук, шайкештик жана финансылык аудиттер боюнча колдонмолорго тиешелүү өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилүүдө. Өзгөртүүлөр аудиттин сапатын жогорулатууга жана аудиттерди эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүүгө багытталган.

Колдонмолорду апробациялоо максатында:

- натыйжалуулук аудити боюнча “Органикалык айыл чарбаны өнүктүрүү” боюнча иш-чаралардын натыйжалуулугуна натыйжалуулук аудити жүргүзүлдү. Учурда 2 натыйжалуулук аудити жүргүзүлүүдө (билим берүү тармагында бүткүл дүйнөлүк банк тарабынан каржыланган айрым долбоорлордун ишке ашырылышына жана КР Борбордук Азиялык Жерди прикладдык изилдөө институтунун ишине);
- шайкештик аудити боюнча КР Президентине караштуу Улуттук аттестациялоо комиссиясында пилоттук аудит жүргүзүлгөн;
- финансылык аудит боюнча КР Депозиттерди коргоо боюнча агенттигинде пилоттук аудит жүргүзүлгөн.

Бишкек шаарында Польша Жогорку аудит органынын кызматкерлери менен бирге пилоттук аудиттин жыйынтыктары боюнча талкуулоо жүргүзүлгөн. Учурда бул колдонмолордун жыйынтыкталган долбоорлору талкууланууда.

Ошондой эле, 10 кызматкер GSAI Кыргызстан долбоорунун алкагында шайкештик аудитти жана финансылык аудитти жүргүзүү үчүн жаңыртылган колдонмолорду жана жумушчу документтерди колдонуу боюнча тренингге катышкан.

Шайкештик аудити боюнча колдонмону практикалык колдонуу боюнча техникалык окуудан жылдын башынан бери 54 мамлекеттик инспекторлор өткөн. Эсептөө палатасы менен Польшанын Жогорку аудит органынын кызматташуусунун алкагында INTOSAI Өнүктүрүү демилгесинин алкагында “Маалыматтарды талдоо” (16 кызматкер катышты), “Маалыматтык технологияларга аудит” (13 кызматкер катышты) темасындагы семинарлары өткөрүлдү.

Ошондой эле, Дүйнөлүк банк каржылаган долбоордун алкагында, “Ernst&Young” компаниясы уюштурган финансылык аудит боюнча онлайн жана оффлайн тренингдерге Эсептөө палатасынын кызматкерлери катышып,

сертификаттарды алышты.

Жүргүзүлгөн аудиттердин отчетторунун сапатын жогорулатуу максатында, Эсептөө палатасында аудит материалдарын даярдоонун жана аларды ишке ашыруунун убактылуу Тартиби жана Шайкештик аудити жөнүндө отчетту тариздөө боюнча нускама иштелип чыкты.

“Кызыкдар тараптар Эсептөө палатасын ачык-айкын, отчет берүүчү жана кесипкөй уюм катары кабыл алат” максаты боюнча:

Маалыматтык өз ара аракеттенишүү саясатын жана жол-жоболору, Медиа-план иштелип чыгып, бекитилген.

Эсептөө палатасынын иши жөнүндө коомчулукка маалымдоо, мамлекеттик органдын расмий веб-сайтына тиешелүү маалыматтарды жайгаштыруу, пресс-релиздерди таратуу, социалдык тармактардын (фейсбук, инстаграм) расмий барактарына макалаларды жарыялоо, теле-радио эфирлерди, интервьюларды уюштуруу, ошондой эле пресс-катчынын жана аппараттын башка кызматкерлеринин күчү менен сюжеттик материалдарды даярдоо аркылуу жүргүзүлүүдө. Эсептөө палатасынын иши жөнүндө видео материалдар ошондой эле YouTube видеохостингине жайгаштырылууда. Эсептөө палатасынын телеграмм каналы да иштейт.

Эсептөө палатасынын Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенти, Министрлер Кабинети, жалпыга маалымдоо каражаттары жана коомчулук менен өз ара аракеттенүүсүн өркүндөтүүгө жана жакшыртууга багытталган иш-чаралар туруктуу негизде жүргүзүлүүдө. Мезгил-мезгили менен жана зарылчылыкка жараша аталган институттар менен Эсептөө палатасынын ыйгарым укуктарына кирген маселелер боюнча жолугушуулар жана талкуулар өткөрүлүп турат. Жүргүзүлгөн аудиттер боюнча дээрлик бардык отчеттор Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине, Президентине, Министрлер Кабинетине жана башка тиешелүү мамлекеттик органдарга жөнөтүлөт. Мындан тышкары, Эсептөө палатасынын басма сөз кызматы алар үчүн жаңылыктарды таркатып, ошондой эле Эсептөө палатасынын расмий сайтында жана социалдык тармактардагы баракчаларында өз ишин активдүү чагылдырат. Ошондой эле, Эсептөө палатасында жарандарды коомдук кабыл алуу жүрүп, ишеним телефону иштейт.

[Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасын 2022-2026-жылдарга өнүктүрүүнүн стратегиялык планынын толук версиясы менен бул жерден таанышууга болот](#)

[Же көрсөтүлгөн QR-код аркылуу](#)

2. Эсептөө палатасынын ишинин негизги көрсөткүчтөрү

2.1. Аудитордук иштин жыйынтыктары

2024-жылга Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын аудитордук иш планына ылайык, Эсептөө палатасы тарабынан 88 аудитордук иш чара жүргүзүлгөн, алардын жүрүшүндө аудит субъекттеринин 1 848 түзүмдүк жана ведомстволук бөлүмдөрү камтылган, анын ичинен: бюджеттик мекемелер – 1 150, чарба жүргүзүүчү субъекттер – 351, жергиликтүү бюджеттерден каржылануучу мекеме жана уюмдар – 339 жана башка уюмдар – 8.

Отчеттук жыл ичинде аудитордук иштин жыйынтыктары боюнча Эсептөө палатасы тарабынан **13 112,2 млн сом** суммасында калыбына келтирилүүгө тийиш болгон **финансылык тартип бузуулар** аныкталган, көрүлгөн чаралардын жыйынтыгында тиешелүү бюджеттерге **10 005,1 млн сом калыбына келтирилген**. Калыбына келтирүү 76,3 пайызды түзгөн.

Финансылык тартип бузуулар – бул, укуктук ченемдик жана башка актылар менен белгиленген финансылык жана башка ресурстарды түзүү, аларды бөлүштүрүү жана пайдалануу, бухгалтердик эсепти жүргүзүү ченемдерин бузуу жана тиешелүү бюджеттерге калыбына келтирилүүгө тийиш болгон, акчалай эквивалентте көрсөтүлгөн, финансылык бузуулар болуп эсептелет.

Өз учурунда финансылык бузуулар төмөндөгүлөргө бөлүнөт:

- эсеп боюнча бузуулар – бюджеттик мыйзамдын жана ФОЭСтин талаптарынын сакталбашы жана эсепке алынууга жана/же эсептен чыгарылууга тийиш болгон тиешелүү маалыматтарды бухгалтердик эсептин эсептик регистрлеринде көрсөтүү жана/же ашыкча көрсөтүү менен байланышкан бузуулар;
- бюджет боюнча бузуулар – акча каражаттары, мүлк же жумуштарды аткаруу, кызмат көрсөтүү аркылуу тиешелүү бюджетке кайтарылууга тийиш болгон каражаттарды пайдаланууда бюджеттик мыйзамдын талаптарынын сакталбагандыгына байланыштуу бузуулар.

Эксперттик-аналитикалык иш-чаралардын жыйынтыктары боюнча, аудитордук иш-чаралардын алкагында, Эсептөө палатасы тарабынан, финансылык тартип бузуулардын категориясына кирбеген төмөнкүдөй аныктоолор белгиленген:

- тиешелүү бюджеттерди толтуруунун мүмкүн болуучу кошумча булактары (бюджеттин резервдери) – 88 612,3 млн сомго;
- финансылык жана башка ресурстарды рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдалануу (бюджеттин жоготуулары) – 29 960,5 млн сомго;
- жол-жоболук мүнөздөгү бузуулар – 1 617 факты.

Тиешелүү бюджеттерди толтуруунун кошумча булактары (бюджеттин резервдери) – белгилүү бир иш-чараларды ишке ашырууда, тиешелүү бюджеттерди толтуруунун кошумча булагы катары эсептеле турган мүмкүнчүлүккө ээ кошумча каражаттар.

Финансылык жана башка ресурстарды рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдалануу (бюджеттин жоготуулары) – белгиленген максатына жетпестен жана рационалдуу эмес пайдаланылган жана/же өз убагында чаралар көрүлбөгөндүгү үчүн, тиешелүү бюджеттерге келип түшпөгөн орто эсеп менен белгиленген суммалар.

Жол-жоболук мүнөздөгү бузуулар – бул, акчалай эквивалентте көрсөтүлбөгөн, укуктук ченемдик жана башка актылар менен белгиленген финансылык жана башка ресурстарды түзүүнүн, аларды бөлүштүрүүнүн жана пайдалануунун, бухгалтердик эсепти жүргүзүүнүн белгиленген тартиптеринин жол-жоболорун бузуулар.

Финансылык тартипти бузуулар

1-таблица. Финансылык тартипти бузуулардын жыйынтыгы (млн сомдо)

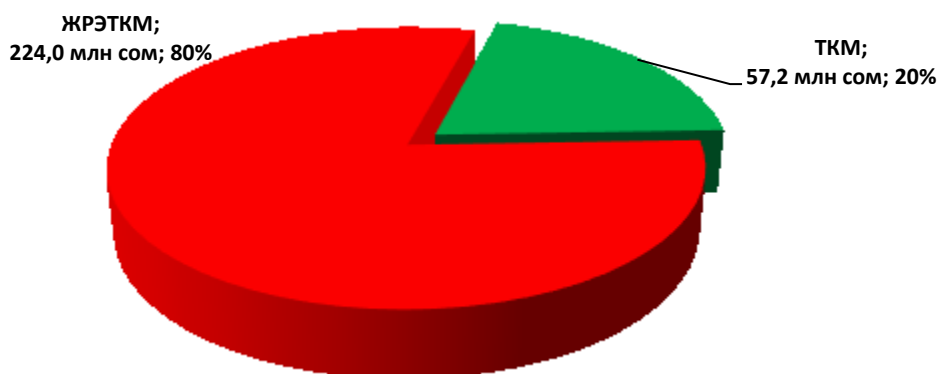
	Аныкталды	Калыбына келтирилди		
		Бардыгы	Бюджет боюнча	Бухгалтердик эсеп боюнча
Калыбына келтирилүүгө тийиш болгон финансылык тартип бузуулар	13 112,2	10 005,1	5 037,2	4 967,9

Финансылык тартип бузуулар түрлөрү боюнча:

1. Бюджеттерди түзүүдө (пландоодо) орун алган бузуулар

Классификациянын бул түрү боюнча финансылык тартип бузууларынын жалпы суммасы **281,2 млн сомду түзгөн.**

1-диаграмма

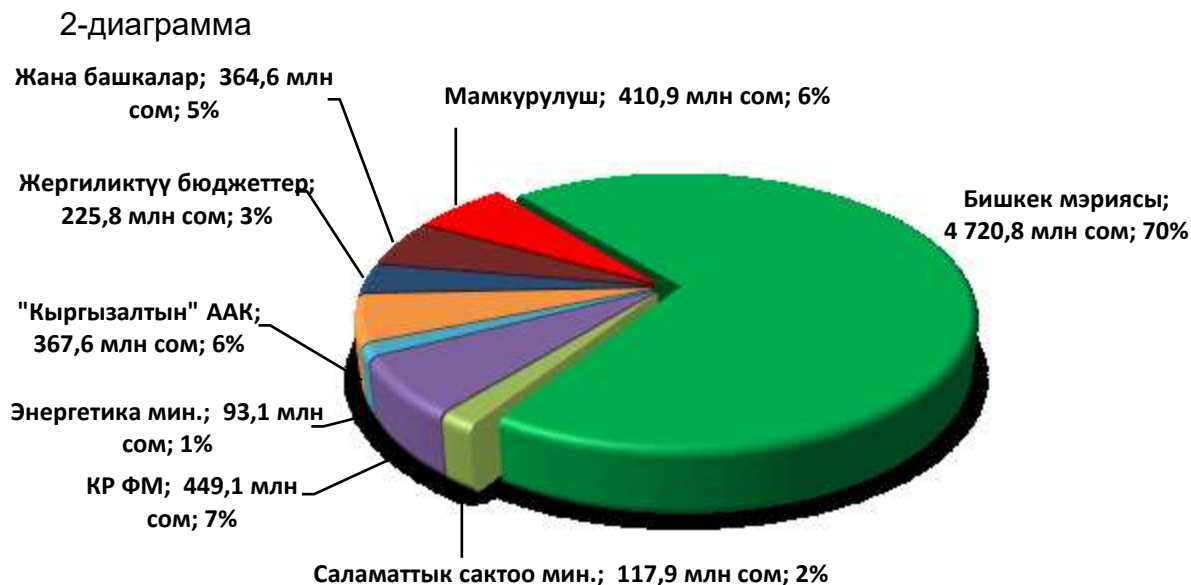

1-диаграммага ылайык, бул бөлүмдөгү 80 пайыз финансылык тартип бузуулар же 224,0 млн сом КР Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлигинде жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыктары боюнча аныкталган. Бул бузуулар жер казынасын пайдалануу укугуна карата лицензияларды кармоо үчүн жыйымды өндүрүүдө жана эсепке алууда кетирилген бузуулар.

КР Транспорт жана коммуникациялар министрлигинде жүргүзүлгөн аудитте 57,2 млн сом суммасындагы бузуулар аныкталган. Транспорт жана коммуникациялар министрлиги 124 автобуска бажы төлөмдөрдү төлөө үчүн 211,6 млн сом чегерген. Автобустар “Бишкек жүргүнчүлөр автотранспорт ишканасы” муниципалдык ишканасына сатылып алынган. Бул, КР Бюджеттик кодексин бузуу болуп эсептелет, аталган чыгымдар Бюджеттик кодексин 53-беренесине ылайык, максаттуу трансферттер түрүндө республикалык бюджеттен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органына берилиши керек болчу. Ушул каражаттардан, пайдаланылбай калган каражаттар 57,2 млн сомду түзгөн (зарылчылыктан ашыкча төлөнгөндөн улам), бул каражаттар республикалык бюджетке калыбына келтирилиши керек.

2. Бюджеттерди аткаруудагы бузуулар жана кемчиликтер

Бюджеттерди аткарууда кетирилген финансылык тартипте бузуулардын жалпы суммасы 6 749,8 млн сомду түзгөн. Классификациянын бул тобу, финансылык тартип бузууларынын жалпы суммасынан дээрлик 52 пайызын түзөт, анткени, тиешелүү бюджеттерди аткарууда финансылык тартип бузуулар утурлай көп кездешет.

2-диаграммада көрсөтүлгөндөй, бюджеттерди аткарууда кетирилген бузуулардын олуттуу бөлүгү 4 720,8 млн сом (70%) Бишкек шаарынын мэриясында аныкталган. Алардын негизги бөлүгүн 4 574,4 млн сомду түзгөн мэрияга караштуу жер тилкелеринде көп кабаттуу батир үйлөрдүн курулушу менен байланышкан бузуулар, алардын ичинен 1 659,5 млн сом Бишкек шаарынын мэриянын жергиликтүү бюджетине акча каражат жана мүлк катары калыбына келтирилди.

Бишкек шаарында жалпы жонунан 267 жер тилкелерин ижарага берүү келишими түзүлгөн, булар көп кабаттуу батир үйлөрдү долбоорлоо жана куруу үчүн берилген 91,3 га жерди камтыйт. Алардын ичинен 81 келишим боюнча көп кабаттуу батир үйлөрдүн курулушу бүткөрүлүп, пайдаланууга берилген. Пайдаланууга берилген үйлөрдүн жер аянты 29,994 га түзүп, жалпы аянттын болгону 32,8 пайыз түзөт.

Үйлөрдүн курулушу аяктап, пайдаланууга берилгени менен, нормативдик актыларда жана келишимдерде көрсөтүлгөн, курулуш объектисин пайдаланууга берүүдөн мурун Бишкек шаарынын мэриясынын муниципалдык мүлк башкармалыгынан жер тилкесин менчик укугун сатып алуу талаптары аткарылган эмес. Мунун натыйжасында жергиликтүү бюджетке 4 574,4 млн сом өлчөмүндөгү каражат түшпөй калган.

Бул аудиттин материалдары укуктук баа берүү үчүн КР Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитетине жөнөтүлгөн.

2022-жылы Бишкек шаарынын мэриясы тарабынан муниципалдык транспорт менен акысыз жана жеңилдетилген баа менен жол жүрүү укугуна ээ болгон жүргүнчүлөрдү ташууну субсидиялоого, факт жүзүндө аткарылган маршруттарды эсепке албастан, муниципалдык ишканаларга ашыкча каражат бөлүнгөн. Атап айтканда, "Бишкек жүргүнчү автотранспорт ишканасына" 73,4 млн сом жана "Бишкек

троллейбус башкармалыгына” 27,7 млн сом ашыкча каржылоо жүргүзүлгөн. Мындан тышкары, Бишкек шаарынын мэриясынын Транспорт жана жол-транспорт инфраструктурасын өнүктүрүү департаментине 120 автобус сатып алуу үчүн 20,4 млн сом өлчөмүндө ашыкча каражат бөлүнгөн, анын ичинен 16,7 млн сомун максатсыз колдонулган.

Капиталдык курулуш жана оңдоо иштеринин көлөмүн ашыруу жана подряддык негизде аткарылган сапатсыз иштерди кабыл алуу – 20,6 млн сом.

449,1 млн сом (ушул бөлүмдө аныкталган бузууларынын көлөмүнөн 7%), бул бузуулар **КР Финансы министрлигинде республикалык бюджеттин аткарылышына** жүргүзүлгөн аудитте аныкталган. Алар төмөндөгүдөй бузуулар:

– КР МК караштуу Социалдык фонду боюнча трансферттерди сапатсыз пландоодон улам, Социалдык фонддун эсептеринде 2023-жылдын аягында 270,8 млн сом көлөмүндө пайдаланылбаган бюджеттик каражаттар калган. Бул каражаттар аудиттин жүрүшүнө 2024-жылы КР МК караштуу Социалдык фондунун чыгымдарын азайтуунун эсебинен эсепке алынган;

– министрликтер, ведомстволор жана алардын ведомстволук мекемелери боюнча товардык-материалдык баалуулуктардын (ТМБ) ченемден ашык калдыктары жана кредиттик карыздан дебитордук карыздын ашырылышы жалпы 149,7 млн сом суммасында эсептелген. Аудиттин жүрүшүндө министрликтердин жана ведомстволордун мекемелеринин чыгымдарынын сметасы 79,3 млн сомго азайтылган, бул мамлекеттик каражаттарды үнөмдөөгө алып келген. 70,4 млн сом суммасындагы калдыктарга чыгымдарды азайтуу талабы менен жазма буйрук жөнөтүлгөн.

Андан ары, ушул бөлүмдүн аныкталган бузууларынын суммасынан 6 пайыз же 410,9 млн. сом суммасы менен **КР Курулуш, архитектура жана турак жай-коммуналдык чарба министрлиги** орун алган. Негизги бөлүгүнө ээ болгон – 354,6 млн сом, бул – министрликтин ведомстволук бөлүмдөрүндө аныкталган курулуш-куроо иштеринин көлөмүнүн жана наркынын ашырылгандыгы.

6 пайыз же 367,6 млн сом өлчөмүндөгү финансылык мыйзам бузуулар **“Кыргызалтын” ААКсына** карата жүргүзүлгөн аудиттин жүрүшүндө аныкталган. “Кыргызалтын” ААКсында аныкталган финансылык тартип бузуулар жөнүндө маалымат толугу менен “кызматтык пайдалануу үчүн” грифинде болгондуктан, маалыматтар тиешелүү мыйзам тартибинде гана берилиши мүмкүн.

Салыштырма салмактан 3 пайыз же 225,8 млн сом – бул **жергиликтүү бюджеттердин аткарылышына** жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыгы менен аныкталган бузуулар. Жергиликтүү бюджеттерге жүргүзүлгөн аудиттерде негизги бузуулар төмөндөгү беренелер боюнча аныкталган:

- курулуш-куроо иштеринин көлөмүн жана анын наркын ашыруу – 179,5 млн сом, анын ичинен, 31.12.2024-жылга карата 60,3 млн сом калыбына келтирилген;
- товардык-материалдык баалуулуктардын ченемден ашык калдыктары жана кредиттик карыздан дебитордук карыздын ашырылышы – 23,8 млн сом;

- бюджетке милдеттүү түрдө төлөнүүчү (салык жана Социалдык фондго төлөмдөр, туумдар, айып пулдар, ижара акылары ж.б.) жана кошумча кошуп эсептелген каражаттар - 20,5 млн сом.

КР Саламаттык сактоо министрлигине жүргүзүлгөн аудитте 117,9 млн сом (2%) аныкталган. Анын ичинен 58,1 млн сом КР Саламаттык сактоо министрлигинин алдындагы Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун каражаттары, алар КР МК караштуу Социалдык фонд тарабынан анын эсебине чегерилүүчү каражаттар.

Ошондой эле, “Алтын Балалык” ден соолукту чыңдоо – реабилитациялоо борборуна (2024-жылы бул мекеме КР Иш башкармалыгынын карамагына берилген) жүргүзүлгөн аудитте, курулуш-куроо иштери 11,9 млн сом суммасында ашырылганы аныкталган.

КР Саламаттык сактоо министрлигинин алдындагы Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун эсептеринде республикалык бюджеттин пайдаланылбаган 10,8 млн сом каражаттары калган. Аларды Бюджеттик кодекстин ченемдерине ылайык, кайрадан республикалык бюджетке чегерүүгө тийиш.

И.К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медицина академиясына жүргүзүлгөн аудитте, 10 курулуш объектиси боюнча курулуш-куроо иштеринин көлөмүн 7,1 млн сом суммасында ашырылгандыгы аныкталган. Аудиттин жүрүшүндө 0,9 млн сом калыбына келтирилди жана курулуп жаткан объекттердин сметалары 6,1 млн сомго азайтылды.

КР Энергетика министрлигине жүргүзүлгөн аудитте, “Бюджетти аткаруудагы бузуулар жана кемчиликтер” бөлүмүнө тиешелүү 1 пайыз же 93,1 млн сом суммасындагы бузуулар аныкталган. Алар төмөндөгүдөй бузуулар:

“Электр энергиясынын өздүк наркын аныктоо жана тарифтерди түзүү методикасынын” талаптарын бузуу менен, электр энергиясын жөнгө салуучу тарифтер (баалар) жогорулатылган, демек, 2021–жылга электр энергиясынын берүү боюнча өздүк наркын түзүүдө чыгымдардын беренелерин экономикалык негизсиз көбөйтүү жана жогорулатуунун жалпы суммасы 14,1 млн сомду, 2022-жылга - 33,1 млн сомду түзгөн. Ошондой эле, “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсы негизсиз акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдөн 15,4 млн сом суммасындагы киреше алган. Аудит мезгилинде “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсы 62,6 млн сом суммасындагы каражатты республикалык бюджеттин кирешесине төлөгөн.

2022-жылдын жыйынтыгы боюнча “Нарынспецгидроэнергомонтаж” ААКсында социалдык төлөмдөр жана салык үчүн туумдардын жана айып пулдардын көрсөткүчтөрү 16,4 млн сом суммасында негизсиз көбөйтүлгөн.

“Ош электр” ААКсында 8,2 млн сом суммасында курулуш-куроо иштери негизсиз ашырылгандыгы аныкталган, анын ичинен, аудиттин жүрүшүндө 8,1 млн сом калыбына келтирилген.

3. Мүлктү пайдалануудагы бузуулар жана кемчиликтер

Мүлктү пайдалануудагы бузуулардын жалпы суммасы **4 166,2 млн сомду** түзгөн.

Акыркы жылдары Эсептөө палатасы мамлекеттик жана муниципалдык мекемелердин, мамлекеттин үлүшү чоң ишканалардын жана акционердик коомдордун мүлкүн аныктоо жана эсепке алуу боюнча иш жүргүзүп келет. Мындай иштер

кыймылсыз жана кыймылдуу мамлекеттик мүлктүн сакталышын камсыздоо, ошондой эле мамлекеттик мүлктү жана жерди адилеттүү баалоо максатында жүргүзүлүүдө. Мамлекеттин үлүшү чоң ишканаларды жана акционердик коомдордун активдерин туура баалоого өзгөчө көңүл бурулууда, анткени, мамлекеттик активдердин адилеттүү баалоо, инвестициялар тартылып мамлекеттин үлүшүн башка жактарга сатууда же өткөрүп берүүдө ар кандай манипуляциялоо мүмкүндүгүн жокко чыгарат.

3-диаграмма

Бузуулардын классификациясынын бул тобу боюнча 935,9 млн сом суммасындагы (22%) негизги үлүштү, **КР Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматында** (МСК) аныкталган бузуулар ээлейт. Аудиттин жүрүшүндө МСК тарабынан анын аймактык башкармалыктарынын жер тилкелерин баалоо жана эсепке алуу боюнча иштер жүргүзүлгөн. Анын жыйынтыгы боюнча жалпы аянты 47 208,48 чарчы метр болгон жер тилкелери 935,9 млн сом суммасында бааланган жана бухгалтердик эсеп боюнча калыбына келтирилген.

“Кыргызалтын” ААКсына жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыктары боюнча аныкталган бузуулар – 726,9 млн сом (17%) түздү.

508,8 млн сом же 12 пайыз – бул **жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында** аныкталган мыйзам бузуулар. Анын ичинен эң негизгилери – 488,7 млн сом суммасында баланска алынбаган мүлктөр болуп саналат. Эң ири мыйзам бузуулар төмөнкү жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында аныкталган:

- Кочкор районунун Ормон-Хан айыл өкмөтү – 107,7 млн сом;
- Кочкор районунун Кара-Суу айыл өкмөтү – 134,3 млн сом;
- Ат-Башы районунун Ак-Моюн айыл өкмөтү – 44,0 млн сом;
- Түп районунун Каркыра айыл өкмөтү – 34,1 млн сом;
- Ат-Башы районунун Баш-Кайынды айыл өкмөтү – 22,9 млн сом;
- Ат-Башы районунун Кара-Суу айыл өкмөтү – 19,4 млн сом;
- Кочкор районунун Сары-Булак айыл өкмөтү – 18,6 млн сом;
- Ысык-Ата районунун Логвиненко айыл өкмөтү – 16,5 млн сом;
- Кочкор районунун Чолпон айыл өкмөтү – 16,2 млн сом.
- Ат-Башы районунун Казыбек айыл өкмөтү – 10,0 млн сом.

Ош шаарынын мэриясында 315,2 млн сом суммасында бузуулар аныкталган. Негизги бузуулар – 314,6 млн сом суммасындагы мүлктү баланстык эсепке кириштелбегендиги. Алардын негизги бөлүгү – “Ош шаардык жолдор” муниципалдык ишканасына жана Ош шаардык муниципалдык автотранспорт ишканасына баланска кабыл алынбаган мүлктөр.

КР Саламаттык сактоо министрлигинде бул топ боюнча 332,9 млн сом суммасындагы бузуулар аныкталган, алардын негизги бөлүгү – “Алтын Балалык” ден соолукту чыңдоо реабилитациялоо борборунда аныкталган 313,1 млн сом суммасындагы эсепке алынбаган мүлк.

КР Өзгөчө кырдаалдар министрлигинде 7 пайыз же 298,6 млн сом суммасында бузуулар аныкталган. Алардын ичинен, КР Өзгөчө кырдаалдар министрлигинин (ӨКМ) башкармалыктарында баланска кабыл алынбаган мүлктөр. ӨКМдин түзүмдүк бөлүмдөрүнө берилген жалпы аянты 81,424 га 50 жер участкалары: Баткен областы боюнча ӨКМ жалпы аянты 12,641 га – 20 бирдик; Нарын областы боюнча ӨКМ жалпы аянты 17 га – 10 бирдик; Куткаруучуларды даярдоо мамлекеттик борборунда жалпы аянты 62,359 га – 5 бирдик жана Ысык-Көл областы боюнча ӨКМ жалпы аянты 4,724 га – 15 бирдик мүлк туура наркы боюнча бааланган эмес жана баланска кабыл алынган эмес.

КР Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигинде бузуулардын бул тобу боюнча 284,3 млн сом суммасындагы бузуулар аныкталган. Бузуулардын бир кыйла бөлүгү К. Медетбеков атындагы Талас областтык музыкалык-драма театрында 213,7 млн сом суммасында аныкталган (театр 2017-жылы курулуп бүтүп, толугу менен колдонууга берилген, имараты, механизмдер, жабдуулар, эмеректер жана башка ТМБ бухгалтердик эсепте көрсөтүлгөн эмес жана эсепке алынган эмес).

КР Энергетика министрлигинде аныкталган бузуулар 259,2 млн сомду түзгөн, ал жерде негизги үлүштү же 246,8 млн сомду “Кыргыз улуттук электро тармагы” ААКсы менен “Кумтөр Голд Компани” ЖАКнын ортосунда электр энергиясын жеткирүүнүн жөнгө салынбагандыгына байланыштуу бузуулар түзөт. Аудит мезгилинде “Кумтөр Голд Компани” ЖАКсы тарабынан “Кыргыз улуттук электро тармагы” ААКсына 246,8 млн сом суммасындагы каражаттар төлөнгөн.

Ушул эле бөлүмдө **КР Билим берүү жана илим министрлигинде** аныкталган одоно бузуулар классификацияланган. Эмгек акы эсептеп төлөм жүргүзүүдө, бухгалтердик программада эсептелген эмгек акы, төлөм ведомосту жана коммерциялык банктар берген маалымат (выписка) менен салыштырганда кызматкерлердин эмгек акы карточкаларына ашыкча которулуп берилген каражаттар аныкталган. Мындай учурлар Ош шаардык билим берүү башкармалыгында – 32,8 млн сомго жана Бакай-Ата райондук билим берүү бөлүмүндө – 11,0 млн сомго аныкталган. Жалпысынан 43,8 млн сом.

Ашыкча которуулар төмөнкү жолдор менен жүргүзүлгөн:

– банкка берилген төлөм ведомосттордо төлөнүүчү суммаларга ашыкча кошулуп жазылган;

– төлөм ведомосттордо кызматкердин фамилиясы жана аты жазылган, бирок карточканын номери башка кызматкерлериники жазылган;

– иштебеген, декреттик отпускарда жүргөн адамдардын карточкаларына которулуп берилген ж.б. жолдор менен.

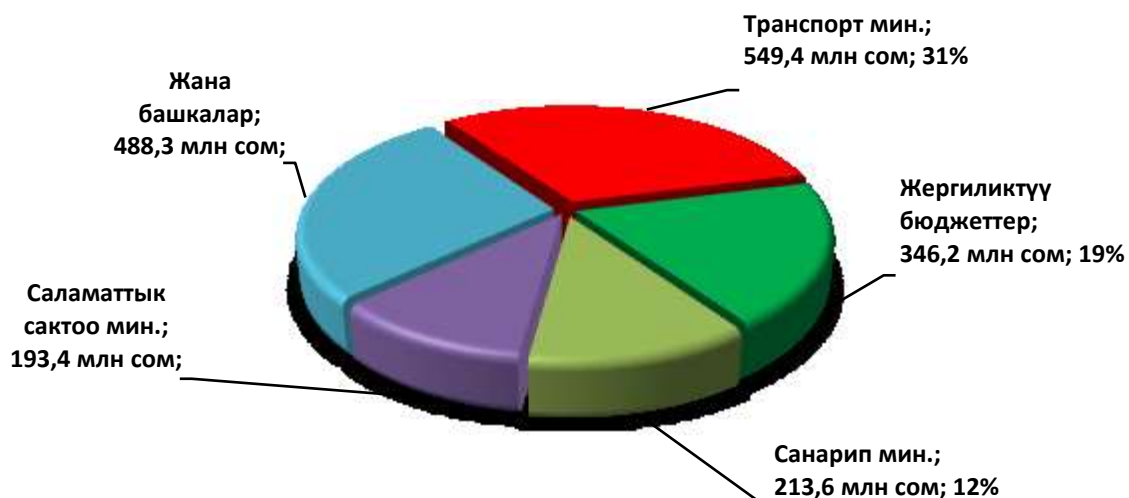
Аталган аудиттин материалдары КР Улуттук коопсуздук комитетине жиберилген.

4. Эсеп жана отчеттуулук тартибинин бузуу

Классификациянын бул тобу боюнча финансылык тартип бузууларынын жалпы суммасы **1 790,9 млн сомду** түздү.

4-диаграммада көрсөтүлгөндөй 31 пайыз же 549,4 млн сом суммасындагы бузуулар **КР Транспорт жана коммуникациялар министрлигинде** аныкталган. Алардын негизги бөлүгү – 534,9 млн сом суммасындагы жашырылган дебитордук карыздар. Анын ичинде “Кыргызавтожол” МИни түзүүдө берилген кайтарымсыз дебитордук карыз жана салыштыруу актысы менен тастыкталбаган 61,2 млн сом суммасы.

4-диаграмма

19 пайыз же 346,2 млн сом суммасындагы бузуулар **жергиликтүү бюджеттерге** жүргүзүлгөн аудиттерде аныкталган бузуулар. Алардын негизги бөлүгү, бул – жашырылган дебитордук жана кредитордук карыздар, ошондой эле негизги каражаттарды жана товардык-материалдык баалуулуктарды баланска кабыл албоо менен байланыштуу бузуулар. Айрым учурларда көрсөтүлгөн товардык-материалдык баалуулуктар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына демөөрчүлөр тарабынан берилген.

Санариптик өнүктүрүү жана инновациялык технологиялар министрлигинде бул топтун жалпы үлүшүнөн 12 пайыз же 213,6 млн сом суммасындагы бузуулар аныкталган. Алар төмөндөгүдөй бузуулар:

- 89,8 млн сом – КР СӨМ алдындагы Байланыш тармагындагы жөнгө салуу жана көзөмөлдөө кызматынын депозиттик эсебиндеги талап кылынбаган суммалар;
- 54,5 млн сом – “Альфа Телеком” ЖАКында жашырылган дебитордук карызды эсепке алуу;
- 25,2 млн сом – “Кыргызтелеком” ААКсында негизсиз мүлктүн арзандашына резерв түзүлүп, ушул суммага чыгашалар көбөйтүлгөн;
- 17,7 млн сом – “Инфоком” МИде жашырылган дебитордук карызды эсепке алуу;
- 13,2 млн сом – КР СӨМ алдындагы Калкты каттоо департаментинде айрым мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөр боюнча тарифтерди негизсиз жогорулатуу.

11 пайыз же 193,4 млн сом, бул - **КР Саламаттык сактоо министрлигинде** аныкталган бузуулар. Анын ичинде ири бузуулар төмөндөгүлөр:

– 105,5 млн сом – отчеттук мезгилде ведомстволук уюмдарда капиталдык оңдоо иштерине чыгымдар, капиталдаштырууну өткөрбөстөн жана негизги каражаттардын балансын көбөйтпөстөн, бухгалтердик эсептен чыгарылган;

– 33,6 млн сом – жашырылган дебитордук карызды эсепке алуу;

– 54,3 млн сом – бул каражаттар 193 ординаторлорду окутууга багытталган. И.К.Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясында 2022- 2024-окуу жылдары жалпысынан 546 ординаторлор окуп бүтүп, анын ичинен: 290 ординаторлор жолдомо менен иштеп, 61 ординаторлор бала кароо өргүүсүндө, 2 ординатор милдеттен бошотулган ал эми 193 ординаторлор жолдомо боюнча региондордо кеминде эки жыл иштеп берүүгө милдеттүү болгону менен, жөнөтүлгөн жерде иштешпейт.

5. Товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуудагы бузуулар

Мамлекеттик сатып алуулар чөйрөсүндөгү КР мыйзамын бузуулардын аныкталган, калыбына келтирилүүгө тийиш болгон жалпы суммасы **123,1 млн сомду** түзгөн.

Бузуулардын жалпы суммасында 83 пайызды же 92,1 млн сом суммасы ээлейт. Ал, **КР Саламаттык сактоо министрлигинин** алдындагы “Кыргызфармация” МИге жүргүзүлгөн аудитте аныкталган. Бул бузуулар – сатып алуулар жол-жобосун жүргүзүүдө жабдуучуларга берген бонустарга (арзандатууларга) байланыштуу бузуулар, б.а. бонустар суммасы “Кыргызфармация” МИнин эсептеринде калган. Мында, сатылып алынган дары-дармек каражаттары бонустарды эсепке албастан туруп (жогорулатылган баада) берилген (сатып түгөтүлгөн). Аудит мезгилинде бул бонустардын суммасына кошумча келишимдер түзүлгөн жана кошумча дары-дармек каражаттарын жеткирүү камсыздалган.

Ошондой эле, бул бөлүмдө ири бузуулардын бири болуп, 21,9 млн сом эсептелет. “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсы 21,9 млн сом суммасында бажы төлөмдөрүн, брокердик кызмат көрсөтүүлөрдү жана убактылуу сактоочу кампа үчүн төлөмдөрдү жабдуучулар үчүн негизсиз төлөгөн. Аудит мезгилинде бул каражаттар “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсынын эсептерине кайтарылган.

6. Ченемдик-укуктук актылардын жана эл аралык макулдашуулардын ченемдеринин жол-жоболук бузуулар жана коллизиялар

Ченемдик-укуктук актылардын жана эл аралык макулдашуулардын ченемдеринин жол-жоболорунун бузулушуна байланыштуу бузуулардын жалпы суммасы **1,1 млн сомду** түзгөн. Бул топтогу бузуулардын негизги бөлүгү – бул милдеттүү төлөмдөрдүн бюджетке чегерилбегендигине жана материалдык жардамды төлөөгө байланыштуу бузуулар.

Тийиштүү бюджеттерди толтуруунун кошумча булактары (бюджеттин резервдери)

Эсептөө палатасы тарабынан 2024-жылы жүргүзүлгөн аудитордук иш-чаралардын, эксперттик-аналитикалык иштин жыйынтыгы боюнча тийиштүү бюджеттерди толтуруунун мүмкүнчүлүктүү кошумча булактары (бюджеттин резервдери) **88 612,3 млн сом** суммасында белгиленген. Бул сумма финансылык тартип бузуулардын категориясына кирбейт, бирок айрым иш-чараларды ишке ашыруунун натыйжасында тийиштүү бюджеттерге мобилизацияланышы мүмкүн. Бул эксперттик-аналитикалык иш-чаралардын жыйынтыгы боюнча сунуштамалар КР Жогорку Кеңешине, Министрлер Кабинетине, Финансы министрлигине жана башка тийиштүү мамлекеттик органдарга жана чарба жүргүзүүчү субъекттерге жөнөтүлгөн.

2-таблица. Тийиштүү бюджеттердин резервдери (млн сом)

№	Аудит субъектиси	Аныкталды	%
1	Финансы министрлиги (2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышы)	40 407,2	45,6
2	Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматы	23 987,0	27,1
3	Бишкек шаарынын мэриясы	9 458,7	10,7
4	Энергетика министрлиги	8 150,4	9,2
5	“Кыргызалтын” ААКСы	5 140,1	5,8
6	Мамлекеттик мүлктү башкаруу боюнча мамлекеттик агенттик	506,9	0,6
7	“Кыргызстан профсоюздар бирикмеси” кесиптик бирликтердин бирикмеси	416,3	0,5
8	Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги	219,4	0,2
9	Жергиликтүү бюджеттер	187,3	0,2
10	Жана башкалар	139,0	0,1
	Бардыгы	88 612,3	100,0

КР Финансы министрлиги боюнча (КР республикалык бюджетинин аткарылышы)

Аудиттин жыйынтыгы боюнча республикалык бюджетти толтуруунун мүмкүн болуучу **40 407,2 млн сомго** кошумча булактары белгиленген, алар 2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттин алкагында белгиленген. Мисалы:

Факты жүзүндө баалуу кагаздарды 54 640,9 млн сомго (КОНу эсепке албаганда – 1 864,3 млн сом) чыгаруу КР Финансы министрлиги тарабынан ишке ашырылган, мында, чыгарылган МБКнын дисконту (МБК номиналы менен келип түшүү наркынын ортосундагы айырма) 16 594,8 млн сомду түзгөн. Ички карызга карата 2022–2024- жылдарга Кыргыз Республикасынын мамлекеттик карызын башкаруунун

стратегиясында: “мамлекеттик баалуу кагаздардын сунушталган мөөнөттүү түзүмү, көпчүлүк учурда чыгымдарды азайтуу түшүнүгүнүн натыйжасында аныкталат...” деп каралган, бирок, 2023-жылы мамлекеттик баалуу кагаздарды (МБК) башкаруу жаатында түзүлгөн кырдаал, алардын чыгарылышы да, мөөнөтү бүткөндө төлөнүшү да олуттуу чыгымдар менен коштоолорун көрсөттү. Аларды чыгарууда төмөн баада сатылгандыктан (номиналдык баанын болгону 69,7% түшкөн), ошондой эле алар номинал боюнча төлөнө тургандыктан, чыгымдар көбөйөт. Натыйжада, 54 640,9 млн сом суммасында МБК чыгарылып, алардын сатылышынан 38 046,1 млн сом түшкөн. Бирок, КР Финансы министрлиги бул баалуу кагаздар үчүн жалпысынан 62 204,6 млн сом төлөшү керек болот. Анын ичинен **16 594,8 млн сом** – бул дисконт, башкача айтканда, бюджетке түз экономикалык чыгым.

Эсептөө палатасы 2023-жылы 16 594,8 млн сом көлөмүндө чыгарылган МБК дисконту, келечекте бюджетке кошумча жүк алып келет деп эсептейт.

2023-жылы **10,8 млрд сом** салык эмес кирешелердин түшпөй калышына жол берилген. Бул төмөнкү себептерден улам келип чыккан:

- “Кыргыз Республикасынын Өнүктүрүү мамлекеттик банкы” ААКсына “Альфа Телеком” ЖАКтын 100 пайыз мамлекеттик үлүшүн сатып алууда 9,8 млрд сом суммасында (аудиттин жыйынтыгында бул каражаттар республикалык бюджетке мобилизацияланган) төлөмдү бир канча убакыттан кийин төлөө (рассрочка) шарты менен сатуу;

- 1,0 млрд сом суммасындагы 7 пайыздык комиссиялык жыйымдын жоюлушу.

Бул чечимдер КР “Мамлекеттик мүлктү менчиктештирүү жөнүндө” Мыйзамынын 33-беренесинин 4-бөлүгүнө жана КР Министрлер Кабинетинин 2023-жылдын 18-сентябрындагы №483 токтомуна ылайык кабыл алынган. Бирок, алар Кыргыз Республикасынын Бюджеттик кодексинин 4-беренесинин 2-пунктуна ылайык, кийинки бюджеттик жылдан, башкача айтканда, 2024-жылдын 1-январынан эрте күчүнө кирбеши керек болчу. Натыйжада, 2023-жылы мамлекеттик бюджетке түшүшү керек болгон 10,8 млрд сом түшкөн эмес.

Мындан сырткары, КР Министрлер Кабинетинин 2023-жылдын 9-октябрындагы №533 токтому менен акционердин милдети КР Финансы министрлигине берилген. Акционерлердин жалпы чогулушунун 2024-жылдын 26-апрелиндеги №2/2024 протоколуна ылайык. “Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы” ААКсынын таза кирешеси акционерлерге 25пайыз же 139,9 млн сом өлчөмүндөгү дивиденддерди төлөө менен 559,6 млн сом өлчөмүндө бекитилген.

Банктын топтолгон финансылык отчетуна ылайык, Топтун таза кирешеси 1 012,9 млн сомду түзгөн, ал эми “Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы” ААКсынын өзүнчө финансылык отчетунда жыйынды киреше 559,6 млн сомду жана “Альфа Телеком” ЖАКынын финансылык отчетунда киреше 1 816,7 млн сомду түзгөн.

“Альфа Телеком” ЖАКынын акционерлеринин жалпы чогулушунун 2024-жылдын 24-апрелиндеги протоколу менен, акционерге, б.а. банка 445,9 млн сомду түзгөн каражаттарды, 2023-жылга карата топтолбогон таза кирешеден 25 пайыз дивиденддерди төлөөгө багыттоо жөнүндө чечим кабыл алынган.

Банктын акционерлеринин жалпы чогулушунун 2024-жылдын 26-апрелиндеги

протоколу менен, 2023-жылга карата “Альфа Телеком” ЖАКынын ишинен алынган дивиденддердин бир бөлүгүн чегерүү жөнүндө сунушту Финансы министрлигине киргизүү жана кароо жөнүндө Директорлор Кеңешинин чечими кабыл алынган. 2024-жылдын 5-июнундагы №17-03/248 кат менен (Башкармалык жана “Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы” ААКсынын Директорлор Кеңеши) 2023-жылга карата “Альфа Телеком” ЖАКынын бөлүштүрүлгөн кирешесинин суммасы 2024-жылы банктын инвестициялык кирешелери болуп таанылган, 2023-жылдын кирешеси болуп каралбайт жана 2025-жылдын жыйынтыгы менен төлөнөт деген чечим кабыл алынган.

Ошентип, Башкармалык жана “Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик өнүктүрүү банкы” ААКсынын Директорлор Кеңеши тарабынан 2023-жылга карата “Альфа Телеком” ЖАКынын ишинен алынган дивиденддердин бир бөлүгү 2024-жылы **445,9 млн сом** суммасында банктын инвестициялык кирешелери болуп таанылышы, Эсептөө палатасынын пикиринде мамлекеттик кызыкчылыкка дал келбеген позиция жана дивиденддер түрүндө республикалык бюджеттин киреше бөлүгүнүн азайып калышына алып келген болуп көрүнөт.

КР Министрлер Кабинетинин 28.11.2022-жылдагы №661 “Электр станциялары” жана “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ачык акционердик коомдорун финансылык жактан чыңдоо жөнүндө” токтомуна ылайык, Мамлекеттик стратегиялык энергетикалык ишканалардын финансылык туруктуулугун жогорулатуу максатында, бюджеттик кредиттер боюнча карызды төлөөгө каражаттарды андан ары багыттоо үчүн, республикалык бюджеттен 2023-2030-жылдар ичинде 123 708,3 млн сом суммасында уставдык капиталды көбөйтүү үчүн, акча каражаттарын республикалык бюджеттен бөлүү каралган.

2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетко ылайык, капиталдаштырууга 10 795,3 млн сом багытталган, анын ичинен: “Электр станциялары” ААКсы боюнча - 5 400,0 млн сом жана “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсы боюнча - 5 395,3 млн сом. Төлөм тапшырмасына ылайык, капиталдаштырылган каражаттардын бардык суммасы бюджеттик кредиттер боюнча Финансы министрлигинин алдындагы Финансы-кредиттик фондун алдындагы карызды төлөөгө багытталган.

10 795,3 млн сом суммасындагы каражаттар энергетикалык компаниялар тарабынан негизги фонддорду көбөйтүүгө жана энергетикалык инфратүзүмдү модернизациялоого эмес, бюджеттик кредиттер боюнча милдеттенмелерди төлөөгө чыгымдаган.

Ошентип, чарба жүргүзүүчү субъектинин бюджет алдындагы милдеттенмелери, республикалык бюджеттен капиталдаштырылган каражаттардын эсебинен төлөнгөн. Анын натыйжасында, республикалык бюджеттин кирешелери карыз алуучу чарба жүргүзүүчү субъекттердин каражаттарынын эсебинен эмес, республикалык бюджеттин каражаттарынын эсебинен түзүлгөн.

Көрсөтүлгөн каражаттарды республикалык бюджеттин кирешесине чегерүү процессинде, болгону **10 729,6 млн сом** чегерилген, ал эми 65,7 млн сом суммасындагы каражаттар КР Бюджеттик кодексинин 31-беренесине ылайык, Финансы министрлигинин алдындагы Финансы-кредиттик фонддун атайын эсебине чегерилген.

Ошентип, республикалык бюджеттин факты жүзүндөгү каражаттарынын эсебинен, күндөлүк чыгымдарга андан ары пайдалануу үчүн, Финансы министрлигинин алдындагы Финансы-кредиттик фонд тарабынан атайын эсепте каражаттар түзүлгөн.

Ушундай эле, Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматынын алдындагы “Техно-Стиль” ЖЧКсынын 547,9 млн сом суммасындагы салык карызы төлөнгөн. Маалымкат-негиздемеде көрсөтүлгөндөй, “Техно-Стиль” ЖЧКсынын карызын төлөө эсебине өз ыктыяры менен мүлктү берүү аркылуу эмес, кыймылсыз мүлктү сатып алуу үчүн Мамлекеттик мүлктү башкаруу боюнча мамлекеттик агенттикке, республикалык бюджеттин чыгымдар бөлүгүнөн каражаттарды бөлүү менен жүргүзүлгөн.

Ошол эле учурда, КР Салык кодексинин 72-беренеси боюнча салык милдеттенмелерин аткаруунун жеңилдетилген режимин колдонуу тартибинде, 273,9 млн сом суммасындагы салык санкциясын жана калган 50 пайыздык туумду өздүк эсептен негизсиз чыгарууга жол берилген.

Натыйжада, кыймылсыз мүлктү сатып алууга республикалык бюджеттен кошумча чыгымдар 547,9 млн сомду түзгөн, ал эми республикалык бюджеттин киреше бөлүгүнө келип түшпөгөн “Техно-Стиль” ЖЧКсынын салык карызынын жалпы суммасы – **821,8 млн сом**.

КР Министрлер Кабинетинин 2023-жылдын 19-июлундагы №429-р токтому менен, КР Бюджеттик кодексинин 31-беренесинин 2-пунктунун талаптарына каршы келе турган, республикалык бюджеттин каражаттарынан “Бишкек штамповочный заводу” мамлекеттик ишканасына (БШЗ) **476,8 млн сом** өлчөмүндө бюджеттик насыя бөлүнгөн. Бул каражаттар мамлекеттик ишкананын имараттарында оңдоо-калыбына келтирүү иштерин жүргүзүүгө жана жалпы суммасы 355,7 млн сом болгон салыктык карыздарды кошкондо, кредитордук береселерди төлөөгө багытталган.

Бул каражаттарды берүүдө бизнес-план БШЗнын салыктык жана башка карыздарын жабууга гана багытталган. Ал эми негизги өндүрүштүн технологиясын өркүндөтүү, жабдууларды модернизациялоо, өндүрүштүк кубаттуулуктарды жогорулатуу, продукциянын сапатын жакшыртуу, жумуш орундарын түзүү сыяктуу артыкчылыктуу максаттарды көздөгөн эмес.

“Кыргыз Республикасынын 2024-жылга жана 2025-2026-жылдардын пландык мезгилине республикалык бюджетти жөнүндө” КР Мыйзамынан сырткары KFW эсебинен **472,6 млн сом** (4 926 600 евронын эквиваленти, 2023-жылдын 1-августуна карата курс боюнча 1 евро – 95,9362 сом) чыгымдар жүргүзүлгөн.

Демек, бул жүргүзүлгөн операциялар 2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетто, топтолгон бюджет боюнча Башкы китептин балансынын бириктирилген отчетунда көрсөтүлгөн эмес. Натыйжада, КР Бюджеттик кодексинин 6-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган бардык кирешелерди жана чыгашаларды бюджеттерде толук көлөмдө жана милдеттүү тартипте чагылдыруу принциби сакталган эмес.

КР Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматы боюнча

2–таблицада көрсөтүлгөндөй, КР Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматына жүргүзүлгөн аудитордук иш-чаралардын жыйынтыктары боюнча, **23 987,0 млн сом** суммасында республикалык бюджетти толтуруунун мүмкүн болуучу кошумча булактары белгиленген.

Көрсөтүлгөн сумманын ичинен **14 500,0** млн сом салык кирешелери боюнча бюджеттин мүмкүн болуучу резервдери. Ал, КР Өкмөтүнүн 26.08.2015-жылдагы №604 токтому менен бекитилген “Мамлекеттик бюджеттин кирешелерин болжолдоо методикасынын” ченемдеринин негизинде эсептелген:

– жеке киреше салыгы	1,9 млрд сом;
– камсыздандыруу төгүмдөрүн чегерүү	1,8 млрд сом;
– киреше салыгы	3,5 млрд сом;
– кошумча наркы салыгы	1,1 млрд сом;
– сатык салыгы	4,8 млрд сом;
– акциз салыгы	1,4 млрд сом.

КР Улуттук статистика комитетинин маалыматтарына ылайык, 2023-жылы орточо эмгек акы 33 258 сомду түзгөн. Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча “Жумуштуулук жана экономикалык иштин түрлөрү статусу боюнча негизги иште иштегендердин” саны боюнча жалданган жумушчулардын саны 708,4 миң адам. 2023-жылы салык органдарына салык төлөөчүлөр берген отчеттук маалыматтарга ылайык, жалданган жумушчулардын саны 658,5 миң адам. Ошентип, 49,9 миң адам көмүскө иштейт. Көмүскөдөгү жалданма кызматкерлердин орточо эсеп боюнча эмгек акы фонду (мындан ары – ЭАФ) 19,9 млрд сомду түзгөн. 10 пайыз өлчөмүндөгү жеке киреше салыгынын реалдуу коюмун колдонгондо, жеке киреше салыгы боюнча жылына жеткире түшпөй калган каражаттар - 1,9 млрд сомду, камсыздандыруу төгүмдөрүн чегерүү - 1,8 млрд сомду түзгөн.

Пайда салыгы боюнча резервдер КР Улуттук статистика комитетинин маалыматтарына, салык салынуучу экономика секторлорундагы валдык кошумча нарк жана рентабелдүү ишканалардын пайда көрсөткүчтөрүнө, ошондой эле реалдуу жана каржы секторлорундагы ишканалардын ишмердүүлүгүнүн жыйынтыктарына таянып эсептелген. 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча экономиканын реалдуу секторунун рентабелдүү ишканаларынын кирешеси 2022-жылдагы деңгээлден өсүү 108,4 пайыз менен 211,9 млрд сомду түзгөн. 2023-жылы киреше салыгынын факты жүзүндө келип түшүүсү 17,6 млрд сомду түзгөн, жүргүзүлгөн эсеп боюнча 21,1 млрд сом түшүшү керек болчу же 3,5 млрд сомго төмөн.

Кыйыр салыктар боюнча STI 123 формасы (Кыйыр салыктар боюнча отчет формасын толтуруу жана тапшыруу тартиби) менен импорттун баасы боюнча (279,5 млрд сом, анын ичинен импорт боюнча КНС – 33,5 млрд сом) жана STI 136 формасы (Товарларды алып кирүү жана кыйыр салыктарды төлөө жөнүндө билдирме формасын толтуруу тартиби) боюнча отчеттордун ортосунда (270,4 млрд сом, импорт боюнча КНС – 32,5 млрд сом) 9,1 млрд сом суммасында жана КНС боюнча 1,1 млрд сом суммасында айырма байкалган. Бул айырманын негизги себеби – товарларды алып кирген тараптар кыйыр салыктарды төлөгөнүн тастыктоо үчүн салык органына

билдирмелерди толук бербегени себеп. Өзгөчө бул КНС төлөбөгөн ички продукция өндүрүүчүлөр же жеке ишкерлерге тиешелүү.

Сатуудан алынуучу салыгы боюнча эсептөөнүн негизги базасы катары аудит тарабынан реалдуу жана каржы секторлорундагы ишканалардын товарлардын (жумуштардын, кызматтардын) сатылышынан түшкөн кирешеси, макроэкономикалык көрсөткүчтөрдүн өзгөрүшүнө индексацияланган түрдө, ошондой эле ККМ боюнча жыйналып алынган маалыматтардын негизинде индексацияланган товарлардын (жумуштардын, кызматтардын) сатылышынан түшкөн жыйынды киреше колдонулган.

КР Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча, 2023-жылы чекене соода жүгүртүүнүн көлөмү 1 200,0 млрд сомду түзгөн, ал эми ККМ боюнча жыйынды киреше – 564,8 млрд сом. Башкача айтканда, эсептик түшүүлөр САС боюнча 24,0 млрд сомго чейин түзөт, ошол эле учурда 2023-жылдагы реалдуу түшүүлөр 19,2 млрд сомду түзүп, резерв 4,8 млрд сомго чейин болот.

Камсыздандыруу төгүмдөрү боюнча резервдер **7 010,7** млн сомду түзгөн. 2023- жылы камсыздандыруу төгүмдөрү түрүндө 62 878,0 млн сом түшүү пландалган болсо 64 387,4 млн сом чогултулган. 102,4 пайыз же болжолдонгонго караганда 1 509,4 млн сомго көп чогултулган, 2022-жылга салыштырмалуу, 12 644,2 млн сомго көп чогултулган же өсүү темпи 124,4 пайыз түзгөн.

Камсыздандыруу төгүмдөрүн администрлөөнүн автоматташтырган маалыматтык тутумунун маалыматтарына ылайык, 2023-жылы жеке киреше салыгы жана мамлекеттик социалдык камсыздандыруу каражаттары боюнча 90,0 миң салык төлөөчүлөр (2022-жылы – 75,4) отчет тапшырышкан. Алар отчетторунда 658,5 миң жалданма жумушчуларды (2022-жылы – 643,9) көрсөтүшкөн.

Талдоо көрсөткөндөй, камсыздандыруу төгүмдөрүн төлөгөн жумушчулардын саны 2022-жылга салыштырмалуу 14,6 миң адамга көбөйгөн. Мында, КР Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча 2023-жылы республика боюнча болгону 109,2 миң жумушчу орду түзүлгөн. Анын ичинен, иштеп жаткан ишканаларда, уюмдарда жана мекемелерде, жаңы ишканаларда жеке негизде - 86,3 миң адам болгон, айырмасы 71,7 миң адамды түзөт (86,3-14,6), алардын айрымдарында 7 010,7 млн сом ($64\,387,4 / 658,5 * 71,7$) суммасында камсыздандыруу төгүмдөрүн төлөбөө тобокелдиги бар.

Мындан сырткары, салык төлөөдөн баш тартуу максатында, айрым ири салык төлөөчүлөр тарабынан эмгек акы өлчөмү жана жумушчулардын саны боюнча азайтылган жана туура эмес маалыматтарды берүү менен, эмгек акы фондунун жасалма азайтуу тенденциясы байкалган. Ал жерде, эмгек акынын өлчөмү 5 500 сомдон 11 145 сомго чейин көрсөтүлгөн. Мында, МСК тарабынан камсыздандыруу төгүмдөрүнүн жана салыктардын толук жана өз убагында келип түшүүсүн камсыздоо боюнча иш-чаралар талаптагыдай жүргүзүлбөйт.

2 402,3 млн сом – бул салыктык жеңилдиктер кыскартылган учурда түшүшү мүмкүн болгон кошумча кирешелер. КР Президентинин 2021-жылдын 12- октябрындагы №435 Жарлыгы менен бекитилген “Кыргыз Республикасын 2026- жылга чейин өнүктүрүүнүн Улуттук программасынын” (4.4-пункту) негизинде, экономиканы (жай турмуштагы ишкердикти) көмүскөдөн чыгарып, адилеттүү салык тутумун түзүүнүн негизги багыттарынын бири – бул акциздик салык салуу тутумун

жана КНСТИ кайтаруу механизмдин өркүндөтүү, ошондой эле салыктык жеңилдиктерди кыскартуу болуп саналат.

Ошол эле учурда, 2023-жылы Кыргыз Республикасын 2026-жылга чейин өнүктүрүүнүн Улуттук программасынын багыттарына каршы келген, КР Министрлер Кабинетинин токтомдору аркылуу жалпы суммасы 2 402,3 млн сом болгон салыктык бошотуулар кайрадан берилген.

Андан тышкары, салык төлөөчүлөрдүн отчетторун талдоо жыйынтыгы боюнча аудит тарабынан 74,0 млн сом суммасында кошумча эсептөөлөр үчүн киреше резервдери аныкталган, алардын ичинен 4,0 млн сом аудиттин жүрүшүндө калыбына келтирилген.

Бишкек шаарынын мэриясы боюнча

Бишкек шаарынын муниципалитетине жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыктары боюнча 9 458,7 млн сом (10,7%) резервдер аныкталган. Резервдердин негизги бөлүгү, көп кабаттуу батир үйлөрдү курууга жер участкаларын ижарага берүү жана сатуу менен байланыштуу. Ошондой эле, резервдердин аз бөлүгү (64,6 млн сом) Бишкек шаарынын мэриясына караштуу көрүстөндөрдү башкаруу менен байланыштуу.

КР Энергетика министрлиги боюнча

Энергетика министрлиги боюнча резервдер 8 150,4 млн сомду же 9,2 пайызды түзгөн. Алар төмөндөгүдөй резервдер:

– 3 819,2 млн сом, бул – тариф саясаты менен байланыштуу резервдер. Отун-энергетикалык комплексти жөнгө салуу боюнча мамлекеттик агенттиктин 2016- жылдын 24-ноябрындагы №4 буйругу менен бекитилген “Электр энергиясынын өздүк наркын белгилөө жана тарифтерди түзүү” методикасынын талаптарына каршы, импорттолгон электр энергиясына чыгымдар электр энергиясынын тарифине кирген эмес;

– 2021-2022-жылдары жылуулук энергиясын өндүрүүдө, электр энергиясынан түшкөн кирешелердин эсебинен жылуулук энергиясынын чыгымдары төлөнгөн. Бул болсо, электр энергиясынан түшкөн кирешелердин 4 331,2 млн сом жоготуусуна алып келген.

КР Министрлер Кабинетине караштуу Мамлекеттик мүлктү башкаруу боюнча мамлекеттик агенттик боюнча

Мамлекеттик мүлктү башкаруу боюнча мамлекеттик агенттик боюнча резервдер 506,9 млн сомду же 0,6 пайызды түзгөн. Алар төмөндөгүдөй резервдер:

- 105,0 млн сом – тармактык министрликтерге өткөн субъекттердин жарыяланган дивиденддер боюнча өндүрүлбөгөн узак мөөнөттүү карыз;
- 31,6 млн сом – мамлекеттик ишканалардын пайдасынан бөлүнүүчү чегерүүлөр боюнча төлөнбөй калган карыздардын калдыгы;
- 27,4 млн сом – кирешелерден чегерүүлөрдү мөөнөтүн өткөргөндүгү үчүн айып пул санкциялары боюнча өндүрүлбөгөн карыз;
- 229,2 млн сом – республикалык бюджеттин киреше бөлүгүнө алынууга тийиш болгон, 2023-жыл ичинде өнүгүүнү стратегиялык планын ишке ашыруу жана

материалдык-техникалык базаны жаңыртуу үчүн, 2022-жылга карата мамлекеттик ишканалардын пайдаланылбаган 50 пайыз таза кирешеси;

- мамлекеттик мүлктү натыйжалуу жана рационалдуу пайдалануу боюнча иштердин жүргүзүлбөгөндүгү, ошондой эле ижара мамилелер чөйрөсүндө орточо базардык баа түзүлүшү боюнча абалды талдоо жүргүзүлбөгөндүгү мамлекеттик мүлктү пайдалануу үчүн ижара акысын эсептөө тартибин аныктоо долбоорлорун иштеп чыгууда жетишсиздиктерге алып келип, натыйжада 92,4 млн сомго чейин каражаттар бюджетке тартылбай калган.

“Кыргызстан кесиптик бирикмеси” кесиптик бирликтер бирикмеси боюнча 416,3 млн сом суммасындагы резервдер аныкталган, бул резервдер, минералдык сууларды үчүнчү жактарга берүү, ошондой эле мүлктүн ижарасы боюнча резервдерге байланыштуу.

КР Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги боюнча

2023-жылдын ичинде өндүрүш менен алектенген чарба жүргүзүүчү субъекттер тарабынан сатылган күйүүчү майлардын (бензин, дизелдик отун, суюлтулган газ, авиаотун) көлөмү боюнча маалыматтардын негизинде жүргүзүлгөн эсептөөлөргө ылайык, көчмө булактардан атмосфералык абанын булганышы үчүн төлөмдүн жалпы суммасы 367,8 млн сомду түзгөн. Ошол эле учурда, министрликтин отчеттук маалыматтарына ылайык, 2023-жылы атмосфералык абанын булганышы үчүн бюджетке түшкөн сумма 148,4 млн сомду түзгөн. Натыйжада, резервдердин суммасы 219,4 млн сомду түзгөн.

Жергиликтүү бюджеттер боюнча

187,3 млн сом – бул, жергиликтүү бюджеттердин резервдери. Анын негизги бөлүгү жердин жана мүлктүн ижарасы менен байланыштуу.

Рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдаланылган финансылык жана башка ресурстар (бюджеттин жоготуулары)

Эсептөө палатасы тарабынан 2024-жылы жүргүзүлгөн аудитордук иш– чаралардын алкагында **29 960,5 млн сом** суммасында рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдаланылган финансылык жана башка ресурстар (бюджеттин жоготуулары) аныкталган, бул каражаттар – белгиленген максатына жетпеген жана рационалдуу эмес пайдаланылган каражаттар. Аудиттердин жыйынтыгы боюнча КР Жогорку Кеңешине, Министрлер Кабинетине жана башка тиешелүү мамлекеттик органдарга жана чарба жүргүзүүчү субъектилерге сунуштар, жазма буйруктар жана сунуштамалар жөнөтүлгөн.

КР Финансы министрлиги боюнча (КР республикалык бюджетинин аткарылышы)

Кыргыз Республикасынын 2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттин алкагында каржылык жана башка ресурстарынан жалпы суммасы 11 238,6 млн сомду (37,5%) түзгөн каражаттар натыйжасыз жана рационалдуу эмес пайдаланылгандыгы аныкталды. Негизги бөлүгү төмөндөгүдөй бузуулар:

- 5 130,8 млн сом – бул, бюджеттин чыгымдар бөлүгүн туура эмес пландоо.

2023– жылы Турукташтыруу фондуна Финансы министрлигинин депозиттик эсебинен түздөн түз 2 801,3 млн сом каражаттар келип түшкөн. Алар бюджеттик мыйзамда коллизиянын болушунун натыйжасында, республикалык бюджеттин чыгымдар жана кирешелер бөлүгүндө көрсөтүлгөн эмес. 1 334,8 млн сом суммасында дивиденддерди өз ара эсептешүү жүргүзүлгөн, мамлекеттик үлүшү чоң болгон акционердик коомдор тарабынан келечектеги дивиденддердин эсебинен мүлк өткөрүлүп берилген. “Нарынгидрокурулуш” ААКсынын акцияларын сатып алуу үчүн 598,9 млн сом суммасындагы каражаттар бөлүнгөн. Бирок, капиталдаштырылган каражаттардын ичинен каражаттар “Нарынгидрокурулуш” ААКсына чыгымдалган, алар негизги фондду көбөйтүүгө жана инфратүзүмдөрдү өнүктүрүүгө эмес, салыктар жана төгүмдөр боюнча Социалдык фонддун алдындагы милдеттенмелерди төлөөгө кеткен.

3-таблица. Рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдаланылган ресурстар (бюджеттин жоготуулары)

(млн сомдо)

№	Аудит субъектиси	Аныкталды	%
1	Финансы министрлиги (2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышы)	11 238,6	37,5
2	Энергетика министрлиги	7 454,3	24,9
3	Саламаттык сактоо министрлиги (ММКФны эсепке алуу менен)	2 999,8	10,0
4	“Кыргызалтын” ААКсы	1 451,4	4,8
5	“Кыргызстан кесиптик бирикмеси” кесиптик бирликтер бирикмеси	1 002,2	3,4
6	Курулуш, архитектура жана турак жай – коммуналдык чарба министрлиги	942,9	3,2
7	Санариптик өнүктүрүү министрлиги	941,0	3,1
8	Бишкек шаарынын мэриясы	751,0	2,5
9	Транспорт жана коммуникациялар министрлиги	686,0	2,3
11	Жана башкалар	2 493,3	8,3
	БАРДЫГЫ	29 960,5	100

– 5 644,1 млн сом – бул, бюджетти аткаруудагы бузуулар. Алардын ичинен абдан ирилери:

2023-жылга карата Россия-Кыргыз өнүктүрүү фонду менен своп-операциялардан (алмаштыруу операцияларынан) жоготуунун болжолдуу суммасы 656,9 млн сомду түзгөн. 2013-жылдан 2024-жылга чейин АКШ долларынын курсу дайыма өйдө-ылдый болуп турганына карабастан, жогорулоо тенденциясына ээ. 2023-жылы доллардын орточо курсу 2019-жылга салыштырмалуу 18,07 сомго (25,9%) өскөн. Акыркы 10 жыл ичинде курстун орточо өсүүсү жылына 6 пайызды түзгөн, бирок, улуттук валютада акча каражаттарын колдонгондугу үчүн пайыз жылдык 3,3 пайызды гана түзгөн. Бул узак мөөнөттүү своп-операциялардан бюджеттик каражаттарды жоготуу тобокелдигин пайда кылат.

“Майлуу-Суу лампа завод” ААКсына 1 000,0 млн сом суммасында бюджеттик кредитти берүү, “Кыргыз Республикасынын 2023-жылга республикалык бюджетти жана 2024-2025-жылдардын пландык мезгили жөнүндө” КР Мыйзамында каралган эмес, ошондой эле, 2022-2023-жыдары бюджеттик кредиттерди берүүдө КР Жогорку

Кеңешинин профилдик комитети менен макулдашуу жол-жобосунан өткөн эмес, бул, бюджеттик мыйзамды (КР Бюджеттик кодексинин 115-беренеси) бузуу болуп эсептелет.

КР Финансы министрлиги тарабынан 2023-жылы “Капиталдык салымдар” беренеси боюнча каржылоого капиталдык оңдоо объекттеринин тизмеси бекитилген, ал жерде, объекттерди капиталдык оңдоого 855,3 млн сом суммасындагы каражаттар каралган жана бөлүнгөн. Финансы министрлиги тарабынан Бюджеттик кодекске өзгөртүүлөр киргизилүүдө, ал жерде, “... жаңы объектилердин курулушу, конструкция сөзүнөн кийин капиталдык оңдоо (кошумчаланат) жана ...”. Ошентип, жаңы формулировка кабыл алынганга чейин Бюджеттик кодекстин 29-беренесинин 1- бөлүгүнө ылайык, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын компетенциясына кирген имараттарды капиталдык оңдоо иштери боюнча объекттерди Капиталдык салымдар объекттеринин тизмесине киргизүүнүн негиздүүлүгүн жана максатка ылайыктуулугун кароо керек.

2023-жылы баштапкы кесиптик билим берүүнүн 92 уюму белгиленген лимиттен ашык - 922,3 млн сомго, орто кесиптик билим берүүнүн 24 уюму - 131,2 млн сомго, жогорку кесиптик билим берүүнүн 20 уюму - 231,0 млн сомго (көрсөтүлгөн токтомо жана жүргүзүлгөн кассалык чыгымдарга ылайык, керектөө ортосундагы айырма) каржыланган. Бардыгы болуп 1 284,5 млн сом.

Финансылык отчетту түзүү жана берүү принциптеринин сакталашына карата Эсептөө палатасы жүргүзгөн талдоо, Дүйнөлүк банк каржылаган 22 долбоордун иши боюнча көз карандысыз аудитти жүргүзүү менен, отчетту түзүү бөлүгүндө төмөндөгүдөй бузуулар аныкталган:

– баштапкы бекитилген бюджеттин айрым долбоорлору такталбагандыгына байланыштуу пландан ашык чыгымдар, “Операциялык чыгымдар” курамында Операциялык башкаруу боюнча бекитилген колдонмо менен “Конституциялык кызматтар” курамында ДИБ кызматкерлерин күтүү боюнча чыгымдарды киргизүү бөлүгүндө, Финансы министрлиги менен макулдашылган бюджет менен финансылык отчеттуулуктун ортосунда 3 411,2 миң АКШ долларында (303,9 млн сом) дал келбестиктер;

– Саламаттык сактоо министрлигинин объекттерин оңдоо иштерине 130,5 миң АКШ доллары (11,6 млн сом) акча каражаттарын төлөө бөлүгүндө “COVID-19 шашылыш долбоор” бюджетти жана отчеттуулугунун дал келбестиги.

Мамлекеттик сатып алууларга жүргүзүлгөн аудитте бааларды 108,8 млн сомго ашыруу тобокелдиги аныкталган. Жалал-Абад шаарына жеткирилген 10 электробустун наркы, бажы наркына салыштырмалуу 68,5 млн сомду түзгөн, мында, жеткирүү мөөнөтү бузулган жана айып пулдардын көлөмү 2,3 млн сомду түзмөк. Ушундай эле, 5 электробусту жана 3 кубаттоочу аспапты Нарын шаарына жеткирүүдө, бажы наркына салыштырмалуу 40,3 млн сомго ашыруу тобокелдиги бар, мында дагы, жеткирүү мөөнөтү бузулган жана айып пулдардын көлөмү 660,0 миң сомду түзмөк. Ошондой эле, бир эле жеткирүүчү тарабынан электробустарды жана кубаттоочу аспаптарды Жалал-Абад жана Нарын шаарларына жеткирилгендигине карабастан окшош электробустар менен кубаттоочу аспаптардын баалары олуттуу түрдө

айырмаланат.

КР Энергетика министрлиги боюнча

2021-2022-жылдар үчүн КР Энергетика министрлигинин жана анын ведомстволук уюмдарынын бюджетинин аткарылышына аудит жүргүзүүдө 7 454,3 млн сом (24,9%) суммасындагы сарамжалсыз жана натыйжасыз пайдаланылган финансылык жана башка ресурстар аныкталган. Эң ири бузуулар төмөнкүлөр:

“Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсы:

–тийиштүү жетекчилердин жана кызматкерлердин иши натыйжасыз жана жетишсиз жүргүзүлгөндүгүнө байланыштуу “Кыргызстан улуттук электр тармагы” ААКсы 137,5 млн сом суммасындагы (2021-жылы - 74,3 млн сом, 2022-жылы – 63,2 млн сом) айыппул жана туумдарды төлөө боюнча чыгым тарткан;

–Казакстан Республикасынан электр энергиясын импорттоого жана отун ресурстарын сатып алууга бөлүнгөн 6,0 млрд сомдон 1 859,5 млн сомун Түркмөнстан Республикасынан сатылып алынган электр энергиясын төлөөгө максатка ылайыксыз багытталган.

Бишкек ЖЭБде:

–2021-жылы Бишкек ЖЭБде иштелип чыккан товардык продукциянын өздүк наркы - 643,7 млн сомго, 2022-жылы - 635,9 млн сомго жогорулатылган;

–Бишкек ЖЭБде сапатсыз көмүрдү пайдалануу натыйжасында от казандарды, агрегаттарды, өткөргүч түтүктөрдү, күл чыгаруучу жайларды оңдоо жана техникалык жактан тейлөө жүргүзүлгөн. Аудит мезгилинде аталган иштерге 101,7 млн сом чыгымдалган жана өндүрүлгөн продукциянын өздүк наркы көрсөтүлгөн суммага көбөйтүлгөн;

–2022-жылы от казан агрегаттарынын пайдалуу иш коэффициенти 90 пайызды түзгөн, шарттуу отундун чыгымдоо ченеми - 948,831 миң тонна, иш жүзүндөгү салыштырма чыгымы - 966,560 миң тонна шарттуу отун. Шарттуу отундун 1 тоннасынын наркы 2022-жылы 5 796,7 сомду түзгөн. Ашыкча чыгымдоо 17 729 миң тонна шарттуу отунду, же 102,8 млн сомду түзгөн. Жалпы аудит мезгилинде ашыкча чыгымдоо 168,8 млн сомду түзгөн;

–эки жыл ичинде негизги каражаттар катары классификациялана турган наркы 10,0 миң сомдон ашуун мүлк төмөнкү баадагы, тез эскирүүчү буюмдар катарына киргизилген жана эсептен чыгарылган. Эсептен чыгарылган мүлктүн жалпы суммасы 1 803,8 млн сомду түзгөн.

“Ат-Башы ГЭСин реконструкциялоо” долбоору боюнча “Электр Станциялары” ААКсынын салымы GE Renewable (Швейцария) жана Alstomhydro (Франция) Консорциуму менен түзүлгөн келишимге ылайык 238,3 млн сомду түзгөн. 2017-жылдын 23-февралына карата КР УБ курсу боюнча 1CHF(швейцар франкы)=69,1434 сом курсу менен конвертация жүргүзүлгөн жана 3 445,9 миң CHF төлөнүп берилген. Долбоорго салымды төлөөдө “Электр Станциялары” ААКсы курстук айырмачылыктан улам 1 474,1 миң швейцар франкына, же 73,6 млн сомго аз төлөгөн, бул келишимде каралган реконструкциялоо боюнча иштердин толук эмес аткарылышына алып келген.

2021-2022-жылдары “Электр станциялары” ААКсынын Токтогул ГЭС каскадынын жылуулук менен камсыздоо цехи жылуулук энергиясын ашыкча керектеген, жылуулук

энергиясын өндүрүүдө электр энергиясынын жоготуулары жалпысынан 55 369,1 миң кВт/саатты, же 125,9 млн сомду түзгөн.

КР Саламаттык сактоо министрлиги боюнча (анын ичинде Милдеттүү медициналык камсыздоо фонду)

Саламаттык сактоо министрлигине жана Милдеттүү медициналык камсыздоо фондуна жана анын түзүмдүк жана ведомстволук уюмдарына аудит жүргүзүүдө 2 999,8 млн сом (10,0%) суммасында рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдаланылган финансылык жана башка ресурстар аныкталган. Анын ичинде эң ири бузуулар төмөнкүлөр:

2023-жылы “Медициналык жардамдын жогорку технологиялык (кымбат баалуу) түрлөрү боюнча фонд жөнүндө” жобонун 4-бөлүмүнүн талаптарын бузуу менен, Дарылоо-контролдоо комиссиясынын чечимисиз, Улуттук онкология жана гематология борборунун бейтаптарына жогорку технологиялык (кымбат баалуу) медициналык кызмат көрсөтүүгө - 300,7 млн сом, Улуттук госпиталда - 78,3 млн сом багытталган.

Саламаттык сактоо уюмдарындагы бош орундардын саны 16 567,75 штаттык бирдиктен ашкандыгына карабастан, эмгек келишиминин негизинде штаттан тышкаркы кызматкерлер алынган, бул 7,6 млн сом өлчөмүндөгү кошумча чыгымдарга алып келген. Саламаттыкты сактоо уюмдарынын топтолгон фондусунан үнөмдөлгөн каражаттардын эсебинен эмгекке катышуу коэффициенти боюнча жалпы суммасы 1 360,1 млн сом төлөмдөр жүргүзүлгөн.

Билим берүү министрлигинин маалыматы боюнча, 2022-2023-окуу жылында жогорку медициналык окуу жайларды 3079 бүтүрүүчү жана орто кесиптик билим берүү мекемелерин 2392 бүтүрүүчү болгонуна карабастан, 2023-жылы саламаттыкты сактоо уюмдарында медициналык, орто медициналык жана башка кызматкерлер үчүн бош орундар бар. Аудиттин пикири боюнча, 2023-жылдын соңуна карата, 16 567,75 штаттык бирдиктин болушу, медициналык кызматкерлерди жалдоо тартибине карата бирдиктүү саясаттын жоктугу деп эсептелет.

Бюджеттик каражаттарды бекитилген ченемдерден ашыкча пайдалануу: тамакаш азыктарына ченемден ашыкча чыгымдар – 17,7 млн сом, дары-дармек каражаттарына – 161,0 млн сом.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2023-жылдын 21-июнундагы №361– т тескемесинин 3-пунктуна ылайык, КР Саламаттык сактоо министрлиги тарабынан дары-дармектерди жана медициналык буюмдарды борборлоштурулган сатып алууларды камсыздоо үчүн “Кыргызфармация” мамлекеттик ишканасына 1,0 млрд сом өлчөмүндөгү каражат чегерилген. Бирок, бөлүнгөн каражаттын 418,1 млн сомун өздөштүрүлгөн эмес жана ишкананын эсебинде калган.

“Медициналык жабдууларды жана медициналык тез жардам унааларын сатып алуу” долбоорунун алкагында түзүлгөн келишимдер аткарылбагандыгына байланыштуу Герман өнүктүрүү банкына (KfW) кредиттик төлөмдөрдөн өздөштүрүлбөй калган 528 900,93 евро кыскартуу боюнча сунуш жөнөтүлгөн. Банктан кредиттин эсебинен кыскартуу мүмкүн эместиги тууралуу жооп алынган, натыйжада, 49,8 млн сом суммасындагы гранттык бөлүгү өздөштүрүлбөй калууда.

“Кыргызстан профсоюздар бирикмеси” кесиптик бирликтердин бирикмеси

КР Президентинин тапшырмасына ылайык, Эсептөө палатасы “Кыргызстан Профсоюздар Бирикмеси” кесиптик бирликтердин бирикмесине санаторийлерди, пансионаттарды, кыймылсыз мүлктөрдү, сатуу жана менчиктештирүү, ижара

мамилелери жана 2013-2022-жылдарга баштапкы мүчөлүк уюмдар тарабынан мүчөлүк акылардан түшкөн каражаттарды пайдалануусуна аудит жүргүзгөн. Аудиттин жыйынтыгы боюнча 1 002,2 млн сом (3,4%) суммасында сарамжалсыз жана натыйжасыз пайдаланылган финансылык жана башка ресурстар аныкталган. Анын ичинен ири бузуулар төмөндөгүлөр:

- 416,1 млн сом – кыймылсыз мүлктү сатууда жана алмаштырууда наркын төмөндөтүү;

- 229,0 млн сом жолдомолордун баасын жогорулатуу;

- 162,1 млн сом ижаралык төлөмдөр боюнча жоготуулар;

- Кыргызкурорттуризм башкармалгында жалпы 40,3 млн сомго бузуулар: акча каражаттарын жетишпестиги – 0,2 млн сом; документтерди тийиштүү тариздөөсүз КММ эсептен чыгаруу – 0,9 млн сом; туристтик ишканалардын фонддорунун каражаттарын натыйжасыз пайдалануу – 33,1 млн сом; батирлерди сатууда ишкананын фондун максатсыз пайдалануу – 4,8 млн сом; Эмгекчилердин ден соолугун чыңдоо фондун максатсыз пайдалануу – 0,4 млн сом; Ысык-Көл эс алуу үйүнүн каражаттарын максатсыз пайдалануу – 0,9 млн сом.

Курулуш, архитектура жана турак жай-коммуналдык чарба министрлиги боюнча

Курулуш, архитектура жана турак жай-коммуналдык чарба министрлигиндеги сарамжалсыз жана натыйжасыз пайдаланылган ресурстар 942,9 млн сомду (3,2%) түзгөн. Аныкталган бузуулардын эң ирилери төмөндөгүлөр:

- 293,0 млн сом – монополияга каршы кызмат менен макулдашылбаган тарифтер жана реестринде камтылбаган кызмат көрсөтүүлөрдөн түшкөн кирешелер (мындай кызматтарды көрсөтүүгө укугу жок);

- 255,2 млн сом казыналык тутумунан сырткары чыгымдалган каражаттар.

- 250,0 млн сом – негизсиз чегерилген жана бир жыл ичинде подрядчылар тарабынан өздөштүрүлбөгөн аванстык төлөмдөр.

КР Санариптик өнүктүрүү министрлиги боюнча

Санариптик өнүктүрүү министрлигине жүргүзүлгөн аудиттин алкагында 941,0 млн сом (3,1%) суммасында сарамжалсыз жана натыйжасыз пайдаланылган бюджеттин ресурстары аныкталган. Анын ичинде эң ирилери:

- 304,4 млн сом – негизсиз төлөнгөн эмгек акыга байланыштуу жоготуулар;

- 245,3 млн сом – “Кыргызтелеком” ААКсынын балансында турган жер тилкелери, алар баланста баланстык наркы жок турган, жер тилкелери бааланган эмес;

- “Альфа Телеком” ЖАКы ТМБ сакталып турган кампалар үчүн ижара түрүндө 137,3 млн сом төлөгөн, бул боюнча акыркы 10 жылда соттук териштирүүлөр жүрүүдө, ал эми ТМБ пайдаланылган эмес жана айрымдары жараксыз болуп калган;

- байланыш тармагындагы жөнгө салуу жана көзөмөл боюнча кызматтын жетишсиз контролунан жана тийиштүү иш жүргүзбөгөндүгүнөн улам түзүлгөн 50,3 млн сом суммасында мөөнөтү өтүп кеткен дебитордук карыз.

Бишкек шаарынын мэриясы боюнча

2022-жылга Бишкек шаарынын жергиликтүү бюджетинин аткарылышына

жүргүзүлгөн аудиттин алкагында, жергиликтүү бюджеттин 751,0 млн сом (2,5%) суммасында жоготуусу аныкталган. Анын ичинен:

–500,6 млн сом – бул жоготуулар мэриянын аппаратында, түзүмдүк бөлүмдөрүндө жана муниципалдык ишканаларында негизсиз төлөнгөн эмгек акыларга байланыштуу, анын ичинен, республикалык бюджеттен каржыланган мекемелерди күтүүгө жергиликтүү бюджеттердин каражаттарын негизсиз чыгымдоо.

–67,4 млн сом – “Бишкекбашкыархитектура” МИнин кызмат көрсөтүүлөрү үчүн киреше, алар мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөрдүн реестрине кирген эмес жана монополияга каршы кызмат менен макулдашылбаган тариф боюнча кызмат көрсөтүлгөн (мындай кызмат көрсөтүүлөрдү көрсөтүү боюнча укугу жок);

–47,7 млн сом – автобустарды өз убагында жеткирбегендиги үчүн кошуп эсептелбеген туумдар менен байланыштуу жоготуулар;

–43,8 млн сом – Октябрь райондук билим берүү борборунун бухгалтердик эсебинин маалыматтары менен Бишкек шаарынын мэриясынын Муниципалдык менчик башкармалыгынын маалыматтарынын ортосундагы негизги каражаттардын реестриндеги айрыма.

КР Транспорт жана коммуникациялар министрлиги боюнча

КР Транспорт жана коммуникациялар министрлигинде рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдаланылган ресурстар 686,0 млн сомду (2,3%) түзгөн.

КР ТКМ тарабынан Түндүк-Чыгыш бажысынын эсебине 124 бирдиктеги автобустардын бажылык жол-жоболорун төлөөгө 211,6 млн сом чегерилген. Алар “Бишкек жүргүнчүлөр автотранспорт ишканасы” муниципалдык ишканасына берүүгө багытталган, бул КР Бюджеттик кодексинин бузуу болуп эсептелет. Бюджеттик кодекстин 53-беренесине ылайык, көрсөтүлгөн чыгымдар республикалык бюджеттен жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органына максаттуу трансферттер түрүндө берилүүгө тийиш. Пайдаланылбаган каражаттардын калдыгы 57,2 млн сомду түзөт, бул республикалык бюджеттин кирешесине калыбына келтирилүүгө тийиш. Ошентип, айырма 154,4 млн сомду түзгөн.

Жергиликтүү маанидеги жолду оңдоо боюнча Министрликтин чыгымдары 298,8 млн сомду түзгөн. “Автомобиль жолдору жөнүндө” жана “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” КР мыйзамдарына ылайык, бул жолдорду оңдоо жергиликтүү бийлик органдарынын компетенциясы болуп эсептелет.

Жол-жоболук мүнөздөгү бузуулар

Бюджеттик каражаттарды (бюджеттик жана атайын эсептин каражаттары), мамлекеттик (муниципалдык) мүлктү, чет элдик кредиттердин жана гранттардын каражаттарын, бюджеттик кредиттерди жана чарба жүргүзүүчү субъекттерге берилген зайымдарды, ошондой эле КР Министрлер Кабинетинин кепилдиги алдында тартылган кредиттерди жана зайымдарды негизсиз пайдаланууга алып келбеген жол-жоболук мүнөздөгү бузуулар.

Жүргүзүлгөн аудитордук иш-чаралардын жыйынтыктары боюнча Эсептөө палатасы тарабынан, жол-жоболук мүнөздөгү бузуулардын 1 617 фактысы аныкталган.

4-таблица. Жол-жоболук мүнөздөгү бузуулар

Бузуулардын түрү	Аныкталган учурлардын саны	%
Бюджетти түзүүдө орун алган бузуулар	45	2,8
Бюджетти аткаруудагы бузуулар жана кемчиликтер	189	11,7
Мүлктү пайдалануудагы бузуулар жана кемчиликтер	171	10,6
Эсеп жана отчеттуулук тартибин бузуу	295	18,2
Товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуудагы бузуулар	419	25,9
Ченемдик-укуктук актылардын жана эл аралык макулдашуулардын ченемдерин жол-жоболук бузуулар жана коллизиялар	498	30,8
Бардыгы	1 617	100

2.2. Жергиликтүү бюджеттердин түзүлүшүнө жана аткарылышына аудит

КР Бюджеттик кодексинин 124-беренесине ылайык, Эсептөө палатасы жергиликтүү бюджеттердин аткарылышына эки жылда бир жолудан кем эмес аудит жүргүзөт.

Отчеттук жылы Эсептөө палатасы тарабынан 29 шаардын мэрияларынын жана 310 айыл өкмөттөрүнүн бюджеттеринин түзүлүшүнө жана аткарылышына аудит жүргүзүлгөн.

Шаарлардын бюджеттеринин аткарылышы

29 шаардын бюджеттеринин (анын ичинде областтык маанидеги 8 шаар – Нарын, Токмок, Кара-Балта, Жалал-Абад, Майлуу-Суу, Кара-Көл, Баткен, Сүлүктү республикалык маанидеги 2 шаарды (Бишкек жана Ошту) эске албаганда) түзүлүшүнө жана аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттер тарабынан калыбына келтирилүүгө тийиш болгон 141,1 млн сом суммасындагы финансылык тартип бузуулары аныкталган, анын ичинен, 68,6 млн сом калыбына келтирилген, 123,6 млн сом суммасындагы резервдер жана жоготуулар аныкталган.

5-таблица. Финансылык тартип бузууларынын түрлөрү боюнча түзүм (млн сомдо)

Бузуулардын түрлөрү	Суммасы, млн сомдо	%
Бюджетти аткаруудагы бузуулар жана кемчиликтер	95,0	67,3
Мүлктү пайдалануудагы бузуулар жана кемчиликтер	15,4	10,9
Эсеп жана отчеттуулук тартибин бузуу	30,5	21,6
Товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуудагы бузуулар	0,2	0,2
Бардыгы	141,1	100

Айыл өкмөттөрдүн бюджеттеринин аткарылышы

Калыбына келтирилүүгө тийиш болгон, финансылык тартип бузууларынын жалпы суммасы 960,6 млн сом, анын ичинен калыбына келтирилгени – 869,6 млн сом, бул калыбына келтирилүүгө тийиш болгон суммадан 90,5 пайызды түзөт. Аныкталган

резервдер жана жоготуулардын жалпы суммасы – 367,4 млн сом.

6-таблица. Финансылык тартипти бузуулар түрлөрү боюнча (млн сомдо)

Бузуулардын түрлөрү	Суммасы, млн сом	%
Бюджетти аткаруудагы бузуулар жана кемчиликтер	133,3	13,88
Мүлктү пайдалануудагы бузуулар жана кемчиликтер	497,8	51,82
Эсеп жана отчеттуулук тартибин бузуу	329,0	34,25
Товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуудагы бузуулар	0,1	0,01
Ченемдик-укуктук актылардын жана эл аралык макулдашуулардын ченемдерин жол-жоболук бузуулар жана коллизиялар	0,4	0,04
Бардыгы	960,6	100

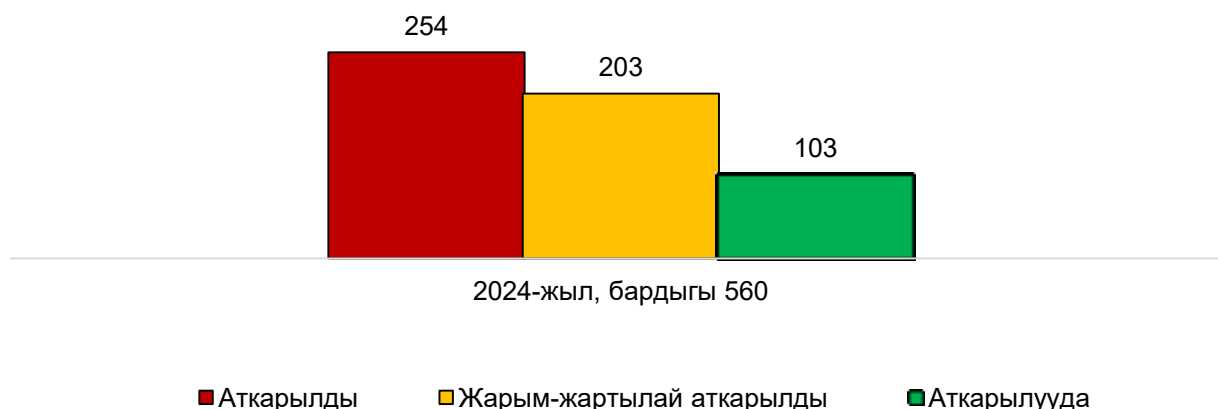
2.3. Аудит субъектилерин тарабынан жазма буйруктардын, сунуштамалардын жана сунуштардын аткарылышы

“Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” КР конституциялык Мыйзамынын 7-беренесине ылайык, Эсептөө палатасы аудит субъектисине милдеттүү түрдө аткарууга жазма буйруктарды берүүгө укуктуу. Эреже катары, жазма буйрук өзүнө финансылык тартип бузууларынын калыбына келтирүүгө тиешелүү суммаларын, ошондой эле каражаттарды чыгымдоодогу аныкталган кемчиликтерди жана ченемдик укуктук актылардагы карама-каршылыктарды четтетүү боюнча сунуштарды камтыйт.

Эсептөө палатасы жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыктары боюнча, жазма буйруктардан тышкары аудит субъектисине тиешелүү сунуштарды жана сунуштамаларды жөнөтөт.

Сунуш – бул, финансылык тартипти бузууга жол бергендиги үчүн күнөөлүү аудит субъектинин жетекчилерине карата, ошондой эле Эсептөө палатасынын талаптары аткарылбаган же аткаруу мөөнөттөрү сакталбаган учурларда чараларды көрүү жөнүндө сунуштар.

5-диаграмма.

2024-жылы жүргүзүлгөн аудитордук иш-чаралардын жыйынтыгы боюнча аудит

субъектилерине **560 жазма буйрук, 233 сунуштама жана 5 сунуш** жөнөтүлгөн. Жалпы жөнөтүлгөн жазма буйруктардын ичинен толук көлөмдө аткарылганы - 254 (45,4%), жарым-жартылай аткарылганы – 203 (36,2%), 103 жазма буйрук (18,4%) аткарылууда.

Аудит субъектилери тарабынан Эсептөө палатасынын жазма буйруктарын талаптагыдай аткарылышына мониторинг жүргүзүү, артыкчылыктуу багыттардын бири болуп эсептелет жана тиешелүү түзүмдүк бөлүмдүн, ошондой эле аудит жүргүзүү процессине түздөн түз тартылган кызматкерлердин өзгөчө көзөмөлүндө тураарын белгилей кетүү керек. Алсак, аудиттин программасын түзүүдө, мурунку аудиттин жыйынтыгы боюнча аудит субъектилеринин дарегине жөнөтүлгөн Эсептөө палатасынын жазма буйруктарынын аткарылышы эске алынат. Мындан сырткары, Эсептөө палатасынын Кеңешинин кезектеги отурумдарында жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыктарын кароо жана отчетторду бекитүүдө, мурунку аудиттин жыйынтыктары боюнча жөнөтүлгөн Эсептөө палатасынын жазма буйруктарынын жана сунуштарынын аткарылышы жөнүндө аудит субъектилеринин жетекчилеринин маалыматы угулат.

Жүргүзүлгөн аудиттерде аныкталган бузуулардын абдан ири суммалары жана жазма буйруктар менен калыбына келтирүүгө тийиш болгондор төмөндөгүлөр: Бишкек шаарынын мэриясы боюнча – 4 817,8 млн сом; “Алтын балалык” ден соолукту чыңдоо реабилитациялык борборуна жөнөтүлгөн жазма буйрук боюнча – 338,1 млн сом, Ош шаарынын мэриясы боюнча – 251,7 млн сом, же калыбына келтирилүүгө тийиш болгон каражаттардын жалпы суммасынын 41,2 пайызы.

Эсептөө палатасынын жазма буйруктарын жана сунуштамаларын аткаруу иретинде аудит субъектилери тарабынан отчеттук жылы 96 кызмат адамы тартип жазасына тартылган, ошондой эле 6 кызмат адамы ээлеген кызмат ордунан бошотулган.

3. Отчеттук жылга карата республикалык бюджеттин, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Социалдык фондунун жана Кыргыз Республикасынын Саламаттыкты сактоо министрлигине караштуу Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун бюджеттеринин аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттердин негизги аспектери

3.1. Кыргыз Республикасынын 2023-жылга республикалык бюджетинин аткарылышы

Жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыгында 2023-жылга карата республикалык бюджеттин аткарылышы төмөнкү позицияларды кошпогондо бардык олуттуу аспектилерде мыйзамдардын талаптарына ылайык келгендиги аныкталды.

1. 2023-жылга республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетко, Кыргыз Республикасынын Бюджеттик кодексинин 20-беренесине ылайык келбеген финансылык эмес активдер менен операциялардан реалдуу акчалай түшүүлөр жок болгон учурда, ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин келечектеги дивиденддердин эсебине мүлктү өткөрүп берүүнү сунуш кылган тескемелерине таянуу менен акционерлердин жана директорлордун чогулуштарынын чечимдеринин негизинде, мындай эсептешүүлөрдү жүзөгө ашыруу тартиби жок болгон учурда, 1 335,5 млн сомго финансылык эмес активдер тартибинде кирешелерде жана

чыгашаларда чагылдырылган.

2. Мамлекеттик инвестициялардын атайын жана пайыздык эсептердеги калдыктары 6 440,8 млн сом суммасында тастыкталбай калган.

3. 2022-жылдын 15-ноябрына карата КФАЭР кредитинин 441 182,07 АКШ доллары өлчөмүндөгү мөөнөтү өтүп кеткен төлөмү аныкталган. Төлөм КР Финансы министрлиги тарабынан 2023-жылдын 17-январында жүргүзүлгөнүнө карабастан, төлөмдүн алуучусу тарабынан кабыл алынбагандыктан келип чыккан. Бул жагдай КФАЭР менен жүргүзүлгөн кат алышуулар жана өз ара эсептешүүлөрдүн жыйынтыктары менен тастыкталган. Көрсөтүлгөн сумма “аныкталбаган суммалар” бөлүмүнө киргизилбестен, мамлекеттик тышкы карызды тейлөө боюнча консолидацияланган.

4. KFW эсебинен 472,6 млн сом суммасында акча каражаттарын которуу боюнча чыгаша (2023-жылдын 21-августуна карата курс боюнча 4 926 600 евро, сомдук эквиваленти 1 евро – 95,9362 сом) “Кыргыз Республикасынын 2023-жылга республикалык бюджетти жана 2024-2025-жылдардын пландык мезгили жөнүндө” КР Мыйзамынан тышкары жүргүзүлгөн. Демек, бул операциялар 2023-жыл үчүн мамлекеттик бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетто, консолидацияланган бюджет боюнча башкы китептин балансынын жыйынтыкталган отчетунда чагылдырылган эмес. Жыйынтыгында, КР Бюджеттик кодексинин 6-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган бардык кирешелерди жана чыгашаларды милдеттүү тартипте жана толук көлөмдө бюджеттерде толук чагылдыруу принциби сакталган эмес.

5. 2023-жылы Турукташтыруу фондго Финансы министрлигинин депозиттик эсебинен түздөн-түз 2 801,3 млн сом түшкөн, алар бюджеттик мыйзамдарда коллизия болгондугуна байланыштуу республикалык бюджеттин киреше жана чыгаша бөлүктөрүндө чагылдырылган эмес.

6. “Мамлекеттик инвестициялардын аткарылышы боюнча отчет” тиркемеси 40,5 млрд сом суммасында түзүлгөн, бул отчет толук жана ачык эмес түрдө, жөн гана долбоорлордун тизмеси катары түзүлгөн. Ар бир долбоор боюнча ишке ашыруучу ведомстволор тарабынан чыгашалардын категориялары боюнча бюджеттик росписти бекитүүдө жана аларды КР Финансы министрлиги менен макулдашууда чыгашалардын категориялары боюнча пландалган жана факты жүзүндөгү суммалар салыштырылган эмес.

[2023-жылга КР республикалык бюджетинин аткарылышына жүргүзүлгөн аудиттин отчету менен бул шилтеме аркылуу таанышсаңыз болот](#)

Же көрсөтүлгөн QR-код аркылуу

3.2. 2023-жылга Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Социалдык фондунун бюджетинин аткарылышы

Жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыгында 2023-жылга карата КР МК караштуу Социалдык фондунун бюджетинин аткарылышы төмөнкү позицияларды кошпогондо бардык олуттуу аспектилерде мыйзамдардын талаптарына ылайык келгендиги аныкталды.

Эсептөө палатасы тарабынан калыбына келтирилүүгө тийиш болгон 4 373,8 миң сом суммасында, анын ичинде эсеп боюнча 4 369,8 миң сом суммасында финансылык тартиптик бузуулар аныкталган. 2024-жылы кабыл алынган чаралардын натыйжасында, 4 373,8 миң сом суммасындагы каражаттар калыбына келтирилген. Калыбына келтирүү – 100 пайызды түздү.

Ошондой эле сарамжалсыз жана натыйжасыз пайдаланылган 5 385,5 миң сом суммасындагы финансылык жана башка ресурстар (бюджеттик жоготуулар) аныкталган.

Аныкталган бузуулардын басымдуу бөлүгү эсепке алуу жана отчеттуулук тартибин, атап айтканда, мүлктү капитализациялоо жана амортизациялоодогу бузуулар.

[2023-жылга КР Социалдык фондунун бюджетинин аткарылышы жөнүндө отчету менен бул шилтеме аркылуу таанышсаңыз болот](#)

Же көрсөтүлгөн QR-код аркылуу

3.3. 2023-жылга Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигине караштуу Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун бюджетинин аткарылышы

Аудиттин жыйынтыгы боюнча аныкталгандай, Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун (ММКФ), анын аймактык бөлүмдөрүнүн жана саламаттык сактоо уюмдарынын каражаттарын пайдалануу Эсептөө палатасынын отчетунда жазылган айрым учурларды эске албаганда, жалпысынан бардык негизги аспектилерде мыйзам талаптарына туура келет.

Калыбына келтирилүүгө тийиш болгон финансылык тартип бузуулардын аныкталган жалпы суммасы – 250,6 млн сом, калыбына келтирилгени - 207,1 млн сом, бул, калыбына келтирилүүгө тийиш болгон сумманын 82,6 пайызын түзөт. Аныкталган финансылык бузуулардын басымдуу бөлүгү төмөнкү бөлүктөр боюнча классификацияланган:

- “Эсеп жана отчеттуулук тартибин бузуу” – 126,4 млн сом, бул негизги каражаттарды таануу, эсепке алуу жана амортизациялоо тартиби боюнча мыйзам талаптарынын сакталбагандыгына байланыштуу бузуулар, ошондой эле дебитордук жана кредитордук карыздарды эсепке алуу боюнча бузуулар;
- 91,3 млн сом – “Бюджеттерди аткаруудагы бузуулар жана кемчиликтер” бөлүгү боюнча аныкталган, бул бөлүккө бюджетке милдеттүү төлөмдөрдү чегерип бербөө, бюджетке каражаттарды алууда жана бюджеттик каражаттарды калыбына келтирүүдө укуктук негиздердин жоктугу, же дал келбестиги, курулуш-куроо иштеринин наркын, же көлөмүн жогорулатуу сыяктуу бузуулар кирет;
- 32,9 млн сом – “Мүлктү пайдалануудагы бузуулар жана кемчиликтер”, бул бөлүктө ижара акысын төмөндөтүү, кириштелбеген негизги каражаттар жана мүлктү пайдаланууга байланыштуу башка бузуулар эске алынат.

ММКФдагы рационалдуу эмес жана натыйжасыз пайдаланылган ресурстар 2 357,6 млн сомду түзгөн. Аталган бузуулардын басымдуу бөлүгү эмгек акыны, сый

акы, кошумча акыларды төлөөгө байланыштуу – 1 634,6 млн сом, 379,0 млн сом Дарылоо-контролдоо комиссиясынын чечимисиз бейтаптарга жогорку технологиялык (кымбат баалуу) медициналык кызмат көрсөтүү, 167,0 млн сом – ченемден ашыкча чыгымдар, 52,0 млн сом – калдыктарды натыйжасыз башкаруудан улам дары-дармектерди пайдалануу мөөнөтүнүн өтүшүнө байланыштуу жоготуулар.

[2023-жылга КР Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун бюджетинин аткарылышы жөнүндө отчету менен бул шилтеме аркылуу таанышсаңыз болот](#)

Же көрсөтүлгөн QR-код аркылуу

4. Евразиялык экономикалык биримдиктин (ЕАЭБ) мүчө мамлекеттеринин финансылык контролдоо жогорку органдары тарабынан жүргүзүлгөн биргелешкен иш-чаралар

Ташып келүүлөргө бажы суммаларын чегерүү жана бөлүштүрүү, аларды Кеңештин мүчө өлкөлөрүнүн бюджеттеринин кирешесине чегерүү тартиби жөнүндө Протоколдун сакталышы боюнча ЕАЭБ мүчө өлкөлөрүнүн жогорку финансылык контролдоо органдары тарабынан жүргүзүлгөн контролдук иш-чаралар.

Отчеттук жылы Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын, Белоруссия Республикасынын Мамлекеттик контролдоо комитети, Казакстан Республикасынын Жогорку аудитордук палатасынын жана Россия Федерациясынын Эсептөө палатасынын өкүлдөрүнөн турган топтун курамында, Армения Республикасынын Аудитордук палатасынын төрагалыгы алдында, 2023-жылы Армения Республикасынын, Белоруссия Республикасынын, Казакстан Республикасынын, Кыргыз Республикасынын, Россия Федерациясынын ыйгарым укуктуу органдары тарабынан ташып келүүлөргө бажы алымдарынын (эквиваленттик таасирге ээ жыйымдар жана салыктар, жана башка алымдар) суммаларын чегерүү жана бөлүштүрүү, аларды мүчө-өлкөлөрүнүн бюджеттеринин кирешесине чегерүү тартиби жөнүндө Протоколдун сакталышына контролдук иш-чаралар жүргүзүлгөн.

2023-жылы Бирликке мүчө-мамлекеттердин ыйгарым укуктуу органдары тарабынан Бирликке мүчө-мамлекеттер ортосунда ташып келүүлөргө бажы суммаларын чегерүү тартиби жалпысынан сакталган.

2023-жылдын 5-июнунда Армения Республикасы тарабынан “e-payments” мамлекеттик төлөмдөрдүн электрондук тутуму аркылуу жүзөгө ашырылган которуулар катчылык менен (эки ирет) ЕАЭБге мүчө-мамлекеттердин тийиштүү казыналык эсептерине ташып келүүлөргө бажы алымдарын жана атайын, демпингге каршы жана компенсациялык алымдарды төлөө эсебине чегерилген. Катчылык менен (эки ирет) которулган суммаларды кайтаруу боюнча маселе талкуулоо баскычында турат.

2023-жылы Бирликке мүчө-мамлекеттердин бюджеттерине ташып келүүлөргө бажы суммаларынан түшүүлөр 15,0 млрд АКШ долларын түзүп, 2022-жылга салыштырмалуу 4,7 млрд АКШ долларына, же 45,6 пайызга көбөйгөн.

Ташып келүүлөргө бажы суммаларынан түшүүлөрдүн динамикасын талдоо көрсөткөндөй, 2023-жылы тыштан алынып келингендерге бажы алымдарынан түшүүлөр мурдагы жылдарга салыштырмалуу жогорулаган. Атап айтканда,

2017- жылы түшүүлөрдүн жалпы көлөмү 11,6 млрд АКШ долларын түзгөн, 2018-жылы 12,3 млрд АКШ долларын, 2019-жылы 12,7 млрд АКШ долларын, 2020-жылы 11,2 млрд АКШ долларын, 2021-жылы 13,5 млрд АКШ долларын, 2022-жылы 10,2 млрд АКШ долларын түзгөн.

Төмөндөгүлөр үчүн 2023-жылы Бирликке мүчө-мамлекеттердин ортосунда ташып келүүлөргө бажы суммаларынын утурлама агымдарынын терс калдыгы түзүлгөн:

- Армения Республикасында – “минус” 290,0 млн АКШ доллары;
- Казакстан Республикасында – “минус” 768,3 млн АКШ доллары;
- Кыргыз Республикасында – “минус” 291,0 млн АКШ доллары.

Төмөндөгүлөр үчүн көбөйтүү тарабына сальдо түзүлгөн:

- Беларусь Республикасында – 34,3 млн АКШ доллары;
- Россия Федерациясында – 1 336,8 млн АКШ доллары.

2023-жылы колдонулган ташып келүүлөргө бажы алымдарынын суммаларын бөлүштүрүү ченемдери, 2014-жылдын 29-майындагы Евразиялык экономикалык биримдик жөнүндө келишимге өзгөртүүлөрдү киргизүү, ошондой эле айрым эл аралык келишимдерди колдонууну өзгөртүү же токтотуу жөнүндө протокол (мындан ары - 2019-жылдын 1-октябрындагы протокол) менен белгиленген. Ушул протоколдун 12-беренесине ылайык, ар бир мүчө мамлекет үчүн ташып келүүлөргө бажы алымдарынын суммаларын бөлүштүрүүнүн төмөндөгүдөй ченемдери белгиленген:

- Армения Республикасы – 1,220 пайыз;
- Беларусь Республикасы – 4,860 пайыз;
- Казакстан Республикасы – 6,955 пайыз;
- Кыргыз Республикасы – 1,900 пайыз;
- Россия Федерациясы – 85,065 пайыз.

2023-жылы ыйгарым укуктуу органдар тарабынан ташып келүүлөргө бажы алымдарынын суммаларын бөлүштүрүү ченемдеринин сакталышын текшерүүдө бузуулар аныкталган жок.

2022-жылы чектөө чаралардын киргизилгенине байланыштуу, 2023-жылы Беларусь Республикасынын Улуттук банкы жана Россия Федерациясынын Борбордук банкы тыштан ташып келүүлөргө бажы алымдарынын суммаларын чегерүү боюнча утурлама милдеттенмелерди өз ара жана Армения Республикасынын, Казакстан Республикасынын жана Кыргыз Республикасынын улуттук (борбордук) банктары менен россия рублинде жүргүзүшкөн. Армения Республикасынын, Казакстан Республикасынын жана Кыргыз Республикасынын улуттук (борбордук) банктарынын ортосунда эсептешүүлөрдү АКШ долларында жүргүзүү тартиби сакталган.

Кыргыз Республикасында Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы тарабынан Бирликтин мүчө мамлекеттеринин ташып келүүлөргө бажы алымдарынын бөлүштүрүлгөн суммаларын чегерүү боюнча 71,4 млн сом суммасындагы эсептик (төлөм) документтерин (төлөм тапшырмаларын) Кыргыз Республикасынын Улуттук (борбордук) банкына өз учурунда жөнөтүлбөгөнү аныкталган.

2023-жылы Бирликке мүчө мамлекеттердин ыйгарым укуктуу органдары тарабынан Протоколдун 5-пунктунда каралган түшүүлөрдү өзүнчө эсепке алуу талабы жалпысынан сакталган.

2023-жылы Казакстан Республикасында жер казынасын пайдалануудан ташып келүүлөргө бажы алымдарынын бөлүштүрүлгөн суммасы 6 610,1 млн тенгени түзгөн.

Көрсөтүлгөн сумма Бирликтин мүчө мамлекеттеринин бюджеттерине чегерилген эмес жана Протоколду аткаруу боюнча отчетто көрсөтүлгөн эмес.

2023-жылы ташып келүүлөргө бажы алымдарынын бөлүштүрүлбөчү суммасы (кайтарууларды эсепке алуу менен) Беларусь Республикасында - 106,9 миң бел. рублин, Казакстан Республикасында – 6 610,1 млн тенге, Россия Федерациясында – “минус” 8 944,9 миң росс. рублин түзгөн. Армения жана Кыргыз Республикаларына бөлүштүрүлбөчү ташып келүүлөргө бажы алымдары келип түшкөн эмес.

2023-жылы ташып келүүлөргө ашыкча төлөнгөн (ашыкча өндүрүлгөн) бажы алымдарын кайтаруу, Протоколдун жоболоруна ылайык, ыйгарым укуктуу органдар тарабынан жүргүзүлгөн.

Протоколдун 51-пункту менен каралган ташып келүүлөргө бажы алымдары төлөө менен байланышкан маалымат алмашуу, борбордук бажы органдарынын ортосунда 2022-жылы Бирликтин жалпы ИИС процессин колдонуу менен жүргүзүлгөн эмес.

Армения Республикасынын Аудитордук палатасынын, Беларусь Республикасынын Мамлекеттик контролдоо комитетинин, Казакстан Республикасынын Жогорку аудитордук палатасынын, Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын жана Россия Федерациясынын Эсептөө палатасынын онлайн форматта өткөрүлгөн коллегиялык биргелешкен кеңешмесиндеги контролдук иш-чаранын жыйынтыгы боюнча отчет бекитилип, тийиштүү сунуштамалар жөнөтүлгөн.

ЕАЭБ органдарында тышкы аудитти (контролду) жүргүзүү

2024-жылы ЕАЭБ органдарында тышкы аудитти (контролду) жүргүзүү планына жана программасына ылайык, Армения Республикасынын Аудитордук палатасынын, Беларусь Республикасынын Мамлекеттик контролдоо комитетинин, Казакстан Республикасынын Жогорку аудитордук палатасынын, Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын жана Россия Федерациясынын Эсептөө палатасынын өкүлдөрүнөн турган инспектордук топ тарабынан төмөндөгүлөр жүргүзүлдү:

- 2023-жыл үчүн ЕАЭБнин бюджетинин аткарылышына тышкы аудит (контроль), аудиттин алкагында 2023-жылы ЕАЭБ бюджетинин каражаттарын пайдаланылышына жана 2023-жыл үчүн бюджеттик отчеттуулуктун аныктыгына текшерүү жүргүзүлгөн;

- 2024-жылдын 1-жарым жылдыгына (кезектеги аудит) ЕАЭБнин бюджетинин аткарылышына тышкы аудит (контроль), аудиттин алкагында 2024-жылдын 1-жарым жылдыгында ЕАЭБ бюджетинин каражаттарынын пайдаланылышына, ЕАЭБ кирешелеринин түзүлүшүнө жана чыгымдарынын аткарылышына талдоо жүргүзүлгөн;

- 2025-жылга ЕАЭБ бюджетинин түзүлүшүнө тышкы аудит (контроль) (алдын ала аудит), аудиттин алкагында 2025-жылга Евразия экономикалык бирлигинин органдарынын бюджеттик сметаларынын долбоорлорунун негиздүүлүгүн, алардын ЕАЭБ мыйзамдарына жана ЕАЭБ органдарынын ченемдерине шайкештигин текшерүү жана талдоо жүргүзүлгөн. Ошондой эле 2025-жылга ЕАЭБ бюджетинин долбоорун түзүү тартиби мүчө-мамлекеттердин ченемдик-укуктук актыларына шайкештигин, 2025-жылга ЕАЭБ бюджетинин долбоорунда киреше жана чыгымдардын толук көрсөтүлүшүн, ЕАЭБ органдарынын пландалган жалпы чыгымдарынын балансы жана ЕАЭБ органдарынын бюджетинин пландалган кирешелерин текшерүү жүргүзүлгөн

Тышкы аудиттин (контролдун) субъектилери болуп төмөндөгү ЕАЭБ органдары

саналат:

1. Евразиялык экономикалык комиссия;
2. Евразиялык экономикалык бирликтин соту.

Евразия экономикалык бирлигинин органдарындагы тышкы аудит (контроль) жүргүзүү жыйынтыгы боюнча, ЕАЭБге мүчө-өлкөлөрдүн Финансылык контролдук жогорку органдары тарабынан жыйынтык отчеттор бекитилип, жыйынтык отчетторду Жогорку Евразиялык экономикалык кеңештин кароосуна киргизүү боюнча биргелешкен чечим кабыл алынган.

Аныкталган бузууларды жана кемчиликтерди жоюу, ЕАЭБ бюджетинин каражаттарын, ЕАЭБ мүлктөрүн жана башка активдерин тескөө жана башкаруунун натыйжалуулугун жакшыртуу, ЕАЭБ мыйзамдарына кирген актыларды өркүндөтүү максатында аудит субъектилерине тийиштүү сунуштамалар берилген.

5. 2023-2024-жылдарга Шанхай Кызматташтык Уюмуна (ШКУ) мүчө мамлекеттердин айыл чарба тармагында жүргүзүлгөн параллелдүү аудит

Индиянын Лакхнау шаарында 2023-жылдын 6-8-февралында өткөн, ШКУ мамлекеттеринин аудиттин жогорку органдарынын биринчи жетекчилеринин 6– жолугушуусунун жыйынтыгы боюнча бекитилген, 2023-2024-жылдарга Шанхай Кызматташтык Уюмуна (ШКУ) мүчө мамлекеттердин аудиттин жогорку органдарынын иш-аракеттер планына жана айыл чарба тармагында параллелдүү аудитти жүргүзүү жөнүндө өз ара түшүнүшү Меморандумуна ылайык, Кытай Эл Республикасынын Улуттук аудит кеңсеси, Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы, Казакстан Республикасынын Жогорку аудит палатасы жана Пакистандын Башкы аудитору кеңсеси тарабынан айыл чарба тармагына натыйжалуулук аудиттери жүргүзүлгөн.

2024-жылга Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын аудитордук иш планына ылайык, Эсептөө палатасы тарабынан “2023-жылдын 1-январынан тартып 2024-жылдын 30-июнуна чейинки мезгил аралыгына Кыргыз Республикасындагы органикалык айыл чарбасын өнүктүрүү боюнча натыйжалуу чаралар” темасында натыйжалуулук аудити жүргүзүлгөн.

Аудиттин негизги максаты: Кыргыз Республикасында органикалык айыл чарбасын өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүүгө багытталган чаралардын натыйжалуулугун баалоо.

Аудиттин негизги объектиси болуп, КР Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жайы министрлигине караштуу Кайра иштетүү өнөр жайы жана органикалык айыл чарба департаменти тандалган.

Аудиттин методологиясы катары натыйжалуулук аудити бөлүгүндө, INTOSAIнин аудиттин эл аралык стандарттары, ошондой эле КР Эсептөө палатасы тарабынан натыйжалуулук аудитин жүргүзүү боюнча колдонмо пайдаланылган.

Аудит жүргүзүүдө Эсептөө палатасынын аудитордук тобу башкаруу системаларынын туура иштешине багытталган системага негизделген ыкманы колдонгон.

Аудиттин алкагында, өлкөнү өнүктүрүүнүн улуттук-стратегиялык программасы тарабынан аткарылган чаралардын, кабыл алынган иш-чара пландарынын, ченемдик-укуктук актылардын аткарылышын талдоонун, аудит субъектисинин ишинин жыйынтыктары жөнүндө отчетторду изилдөөнүн жана башка колдогу

маалыматтардын шайкеш келишине өзгөчө көңүл бурулду, ошондой эле кызыкдар тараптар менен интервью өткөрүлүп, фермерлерди сурамжылоо жүргүзүлгөн.

Жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыктары боюнча төмөндөгүдөй байкоолор аныкталган:

1. Органикалык айыл чарбасын өнүктүрүү, калк үчүн таза жана пайдалуу тамак-ашты даярдоого багытталган. Бирок, Кыргыз Республикасындагы бул тармак, дүйнө жүзүндөй эле жай өнүгүүдө, же дүйнөлүк орточо көрсөткүчкө карата 0,3 пайыз.

2. 2023-жылдын мартында “Органикалык өндүрүш жөнүндө” КР жаңы Мыйзамы кабыл алынган. Бирок, бүгүнкү күнү бул Мыйзамдын ченемдери жетишсиз деңгээлде ишке ашырылып жатканын аудит аныктады. Мыйзам алдындагы ченемдик актылары өз учурунда иштелип чыккан эмес.

3. КР Президентинин Жарлыгы менен бекитилген, 2026-жылга чейин Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук программасында, айыл чарбасын өнүктүрүүнүн стратегиялык артыкчылыгы катары органикалык өндүрүшкө багыт алуу жана экологиялыкты сактоо болушу керек. Ошондой эле, стратегиялык документ менен “Органикалык продукция” программасын ишке киргизүү каралган. Учурда бул программа иштеп чыгуу баскычында тураары аудит тарабынан аныкталган. Бул финансылык ресурстарды жана органикалык айыл чарбасын өнүктүрүүнүн стратегиялык багытынын, жалпы концепциясынын жоктугун көрсөтөт.

4. Ошондой эле аудит тарабынан, органикалык өндүрүштү сертификациялоо тутумунун жайылтылбаганы аныкталган. Мында, “Органикалык өндүрүштү сертификациялоо жүргүзүү тартиби жөнүндө” Жобо 2024-жылдын июлунда гана кабыл алынган. Аудит учурунда органикалык өндүрүштү сертификациялоо боюнча орган түзүлгөн эмес. Сертификациялоо тутумунун жоктугу, органикалык продукциянын сапатын белгиленген стандарттар менен тастыктоого терс таасирин тийгизет.

5. Аудит тарабынан республикалык бюджеттин каражаттарын, негизги каражаттарды жана жабдууларды, ошондой эле эл аралык финансылык институттардын органикалык айыл чарбасын өнүктүрүүгө бөлүнгөн каражаттарын натыйжасыз пайдалануу учурлары аныкталган.

Жогоруда жазылган корутундуларынын негизинде, аудитордук топ органикалык айыл чарбасын өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү максатында, тиешелүү мамлекеттик органдар алдында төмөндөгүдөй негизги милдеттер турат:

– тиешелүү жылга карата органикалык айыл чарбасын өнүктүрүү боюнча стратегиялык документти кабыл алуу;

– “Органикалык өндүрүш жөнүндө” КР Мыйзамынын талаптарынан келип чыккан мыйзам алдындагы актыларды кабыл алуу;

– мамлекеттик жеңилдетилген кредиттерди алууда органикалык айыл чарба субъекттерине жардам, колдоо көрсөтүү;

– органикалык өндүрүштүн кошумча наркынын тизмегин өнүктүрүү боюнча шарттарды түзүү;

– эл аралык уюмдардын жана донорлордун каражаттарын натыйжалуу пайдалануу.

Жүргүзүлгөн аудиттин жыйынтыктары боюнча Эсептөө палатасы тарабынан КР Министрлер Кабинетинин жана КР Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жайы министрлигине караштуу Кайра иштетүү өнөр жайы жана органикалык

айыл чарба департаментинин дарегине, ошондой эле Министрликке тиешелүү сунуштамалар жөнөтүлгөн.

Параллелдүү жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыктары 2025-жылдын февралында (онлайн конференция режиминде) Кытай Эл Республикасынын, Кыргыз Республикасынын, Казакстан Республикасынын жана Пакистандын аудиттин жогорку органдарынын биргелешкен отурумунда каралган.

[Натыйжалуулук аудиттин отчету менен бул шилтеме аркылуу таанышса болот](#)

Же көрсөтүлгөн QR-код аркылуу

6. Өз ара аракеттенишүү жана кызматташуу

6.1. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши, Президенти, Министрлер Кабинети, мамлекеттик органдар жана башка уюмдар менен өз ара аракеттенишүү

“Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” КР конституциялык Мыйзамына ылайык, Эсептөө палатасы өз ишинде КР Жогорку Кеңешине жана Президентине отчет берүүчү мамлекеттик аудиттин көз карандысыз жогорку органы болуп саналат.

2024-жылы Эсептөө палатасына КР Президентинин Администрациясынан жана КР Жогорку Кеңешинен 302 суроо-талап, тапшырмалар, каттар жана документтер келип түшкөн.

2024-жылдын ичинде Эсептөө палатасынын дарегине КР Президентинин Администрациясынан ар түрдүү маалыматтарды жана маалымдамаларды берүү жөнүндө 201 кат түшкөн. Ошондой эле Эсептөө палатасы тарабынан КР Президентинин Администрациясынын дарегине жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыгы боюнча 56 отчет жөнөтүлгөн.

КР Жогорку Кеңешинен 101 кат келип түшкөн, анын ичинде жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыгы боюнча отчетторду жана маалыматтарды берүү боюнча 36 суроо-талап, аудит жүргүзүү боюнча 3 тапшырма, кеңешмелерге жана талкууларга катышууга 45 чакыруулар жана башка каттар – 17.

Эсептөө палатасынын демилгеси боюнча, жыл ичинде КР Жогорку Кеңешинин дарегине жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыгы боюнча Эсептөө палатасынын Кеңешинин кабыл алынган токтомдорунун негизинде 25 отчет жана корутундулар жөнөтүлгөн.

6.2. Укук коргоо органдары менен өз ара аракеттенишүү

Укук коргоо органдары менен өз ара аракеттенишүү боюнча Эсептөө палатасынын иши туруктуу негизде жүргүзүлөт. “Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” КР конституциялык Мыйзамынын ченемдерине ылайык, мамлекеттик, укук коргоо жана башка органдар менен өз ара аракеттенишүү, алар менен кызматташуу жөнүндө макулдашууларды түзүү боюнча Эсептөө палатасынын функциясы аныкталган. Бул багыттын алкагында Эсептөө палатасы аудитордук жана эксперттик-аналитикалык иш-чаралардын жыйынтыктары боюнча аларда кылмыш курамынын белгилери болгондо укук коргоо органдарына материалдарды берүүгө укуктуу.

Ошентип, 2024-отчеттук жыл ичинде тиешелүү кароо үчүн, Эсептөө палатасы тарабынан укук коргоо органдарына аудиттин 9,7 млрд сом суммасындагы 119 материалы жөнөтүлгөн.

Анын ичинен прокуратура органдарына – 4,4 млрд сомго аудиттин 73 материалы; улуттук коопсуздук коргоо органдарына – 5,2 млрд сомго аудиттин 41 материалы, ички иштер органдарына – 110,4 миң сомго аудиттин 3 материалы жөнөтүлгөн.

Укук коргоо органдары тарабынан кароонун жыйынтыгы менен, аудиттин 29 материалы боюнча жазык иши козголгон, анын ичинен: 4 жазык иши сотко жөнөтүлгөн; 6 жазык иши токтотулган; 10 жазык иши боюнча өндүрүш иши убактылуу токтотулуп турат; 9 жазык иши боюнча тергөө иштери жүрүп жатат. Андан тышкары 6 материал башка жазык иштеринин материалдарына тиркелген.

Аудиттин 4 материалы боюнча тийиштүү маалымкаттар түзүлгөн, 25 материалы боюнча жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө чечим кабыл алынган. Аудиттин 21 материалы боюнча прокурордук көңүл буруу актысы чыгарылган, 35 материал боюнча укук коргоо органдары тарабынан кароо баскычында турат жана 1 материал башка мамлекеттик органдарга берилген.

Соттун чечимдерине ылайык 1 адам күнөөлүү деп табылган, прокурордук чара көрүү актыларынын кароонун жыйынтыгы боюнча 7 адам тартиптик жоопкерчиликке тартылган. 2024-жылдын аягына карата укук коргоо органдары тарабынан 15,4 млн сом калыбына келтирилген.

6.3. Эл аралык кызматташуу

Экономикалык кызматташуу өлкөлөрүнүн аудиттин жогорку органдарынын эл аралык уюму (ECOSAI) менен кызматташуу

2024-жылдын сентябрында Эсептөө палатасы экономикалык кызматташтык өлкөлөрүнүн аудитинин жогорку органдарынын (ECOSAI) Башкаруу кеңешинин 28-отурумуна катышты. Жолугушуунун алкагында тараптар мындан аркы кызматташууну жана мамлекеттик аудитти, тактап айтканда, министрлик жана ведомстволордогу маалыматтык технологиялар аудитин жүргүзүүдө мыкты тажрыйбалар менен алмашууну талкуулашты. Жолугушуунун күн тартибине ылайык, ECOSAI, ишинин маселелери, 2023-2024-жылдары өткөрүлгөн окуулар тууралуу маалымат талкууланды. Сессиянын жыйынтыгы боюнча катышуучулар ECOSAI (Пакистан АЖО) Башкы катчысынын иши жөнүндө отчетту кабыл алышты.

Ошондой эле, жолугушуунун алкагында ECOSAIнин Окутуу боюнча комитетинин 23-отуруму болуп өттү, анда өз ара кызыкчылык жараткан темалар боюнча тренингдерди жана семинарларды өткөрүү маселелери каралды.

Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигине (КМШ) катышкан мамлекеттердин жогорку мамлекеттик аудит (финансылык контролдоо) органдарынын жетекчилеринин Кеңешинин алкагындагы өз ара аракеттенишүү

КМШга мүчө мамлекеттердин мамлекеттик аудиттин (финансылык контролдун) жогорку органдарынын жетекчилеринин Кеңешинин XX жана XXI сессияларынын ортосундагы мезгилге карата иш планына ылайык, 2024- жылы "Контролдук (көзөмөлдүк) ишти жүзөгө ашыруу аудитине мамилелер" жана "Контролдук жана эксперттик-аналитикалык иш-чараларды өткөрүүнүн алкагында процесстердин аудити" сыяктуу темаларда тажрыйба алмашуу боюнча онлайн семинарлар өткөрүлгөн.

Ошону менен бирге, 2024-жылы КМШга мүчө мамлекеттердин мамлекеттик аудиттин (финансылык контролдун) жогорку органдарынын мамлекеттик аудиттин (финансылык контролдун) стандарттарын иштеп чыгуу боюнча жумушчу тобунун видео конференция форматында отуруму болуп өттү.

Аудиттин жогорку органдарынын Азия уюму менен кызматташуу (ASOSAI)

2024-жылдын сентябрында Индиянын Нью-Дели шаарында Азия континентинин өлкөлөрүнүн аудитинин жогорку органдарынын Уюмунун (ASOSAI – Asian Organization of Supreme Audit Institutions) 16 - Ассамблеясы болуп өттү. Ассамблея Азиянын ар кайсы өлкөлөрүнөн келген аудиттин жогорку органдарынын өкүлдөрүнүн ортосунда тажрыйба алмашуу жана актуалдуу маселелерди талкуулоо үчүн платформаны түзөт.

Ошондой эле, Ассамблеянын алкагында "Санариптик коомдук инфраструктура жана гендердик теңсиздик - инклюзивдүүлүк жана жеткиликтүүлүк маселелери" темасында ASOSAIнин 9-симпозиуму болуп өттү. Ассамблеянын жыйынтыгы боюнча 2024-2027-жылдарга ASOSAI Башкаруу Кеңешине жана Аудиттик комитетине шайлоо болуп өттү.

Чет өлкөлөрдүн жогорку аудит органдары менен кызматташуу

2024-жылдын май айында Бишкекте Эсептөө палатасы менен Сауд Арабия Королдугунун Башкы аудитордук сотунун ортосунда өз ара түшүнүшүү жөнүндө Меморандумга кол коюлган. Документте кызматташуунун ар кандай формалары, анын ичинде тажрыйба алмашуу, биргелешкен окутуу иш-чараларын өткөрүү, аудиттин методологиясын алмашуу жана тараптар макулдашкан биргелешкен иштин башка түрлөрү каралган.

Меморандумдун алкагында Эсептөө палатасынын эки кызматкери Сауд Арабия Королдугунун Башкы аудитордук сотунун кеңсесинде такшалуудан өтүү программасына катышты. Такшалуудан өтүү программасы эл аралык мүнөзгө ээ жана ар кайсы өлкөлөрдүн жогорку аудит органдарынын кызматкерлери үчүн иштелип чыккан.

6.4. Коомчулук менен байланышуу

Аудитордук иш-чаралардын натыйжалуулугун жогорулатуу максатында Эсептөө палатасы ачык-айкындуулук саясатын жүргүзөт, анын маанилүү компоненттеринин бири катары жарандык коом менен өз ара байланыш түзүү болуп саналат.

Мыйзамдардын талаптарына ылайык, Эсептөө палатасынын кызматкерлери тарабынан жүргүзүлгөн аудиттердин жыйынтыгы тууралуу бардык отчеттор ачык булактарда жарыяланат.

Коомчулукту өз ишмердүүлүгү жөнүндө кеңири маалымат менен камсыздоо үчүн Эсептөө палатасы тиешелүү маалыматтарды өзүнүн расмий веб-сайтында, ошондой эле социалдык тармактарда жана YouTube видеоплатформасында жайгаштырып турат. Мындан тышкары, Telegram-канал колдонулат, ага бардык кызыккан тараптар, анын ичинде эксперттер жана журналисттер жазылган. Эсептөө палатасынын пресс-релиздери жана публикациялары өлкөнүн алдыңкы маалымат агенттиктери аркылуу таратылат, бул маанилүү маселелерди кеңири таратууга жана көңүл бурууга мүмкүнчүлүк берет.

2024-жылы мамлекеттик жана расмий тилдерде 180ден ашык пресс-релиз даярдалып, эң ири маалымат каражаттарында басылып чыккан. Республикадагы медиадагы Эсептөө палатасынын ишмердүүлүгү тууралуу 700дөн ашык материал жарыялады. Бул, негизинен, аудиттин жыйынтыктары жана мамлекеттик органдын ишмердүүлүгү тууралуу маалыматты таратууга багытталган максаттуу иштин натыйжасы болуп саналат. Ошондой эле отчеттук жылы жарандардан жалпы 51 жазуу жана электрондук кайрылуу келип түшкөн, алар боюнча өзүнчө көзөмөл жүргүзүлүп, кайрылуулар КР “Жарандардын кайрылууларын кароо тартиби жөнүндө” Мыйзамына ылайык каралууда.

Аудитордук текшерүү боюнча жарыяланган материалдар көбүнчө текшерилген мамлекеттик органдардын терс реакциясын жаратат, анткени отчеттордо аныкталган бузулуулар тууралуу маалымат бар. Муну эске алуу менен, 2024-жылы Эсептөө палатасы мамлекеттик органдардын басмасөз кызматкерлери жана пресс-катчылар үчүн үч күндүк тренинг өткөрдү. Анын жүрүшүндө Эсептөө палатасынын иши, көп кездешүүчү каржылык бузулуулар жана мындай кырдаалдардын алдын алуу ыкмалары тууралуу маселелер талкууланды.

Эсептөө палатасы жалпыга маалымдоо каражаттарынан жана башка мамлекеттик органдардан келген суроолорго активдүү жооп берип, түшүндүрмө жана

кеңештерди берип келет. Бул иштин алкагында мамлекеттик органдардын басмасөз кызматтары менен тыгыз кызматташтык улантылууда, бул аудиттин жыйынтыктарын натыйжалуу жарыялоо үчүн керектүү аракет.

Эсептөө палатасы маалыматтын ачыктыгын жана жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу боюнча ишин улантууну көздөйт. Мындан ары да расмий каналдар, расмий веб-сайт, социалдык тармактар жана YouTube аркылуу коомчулук менен активдүү өз ара аракеттенүү улантылат.

7. Коррупцияга каршы иш-чаралар

Эсептөө палатасы КР Президентинин 2020-жылдын 25-сентябрындагы ПЖ № 180 “2021-2024-жылдарга Кыргыз Республикасында коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча мамлекеттик стратегиясы жөнүндө” Жарлыгынын алкагында активдүү иштерди жүргүзүүдө.

Бул багытта ишти жакшыртуу максатында, Эсептөө палатасында 2024-жылы Ички коопсуздук сектору түзүлгөн. Ал, Эсептөө палатасында жана анын аймактык бөлүмүндө коррупциялык көрүнүштөрдү алдын алуу жана аныктоо боюнча иштерди жүргүзөт. Эсептөө палатасынын коррупциянын алдын алуу маселелери боюнча ыйгарым укуктуусу Эсептөө палатасынын Кеңешине дайыма катышып турат.

2024-жылы КР Президентинин 2020-жылдын 25-сентябрындагы ПЖ № 180 “2021-2024-жылдарга Кыргыз Республикасында коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча мамлекеттик стратегиясы жөнүндө” Жарлыгынын негизинде, 2025-2030-жылдарга КР коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча Эсептөө палатасынын иш-чаралар планы иштелип чыккан жана бекитилген.

Кызматкерлер тарабынан эмгек тартибин сактоону камсыз кылуу максатында аудит объектисиндеги субъекттер боюнча ар түрдүү жеринде текшерүүлөр жүргүзүлгөн, 2024-жылы жалпы жонунан жеринде 14 акт түзүлгөн.

Эсептөө палатасында коррупцияны алдын алуу максатында, кызматкерлерге коррупциялык көрүнүштөрдү азайтууга багытталган окутуулар өткөрүлгөн.

Коррупциянын алдын алуу боюнча ыйгарым укуктуу өкүлгө ишеним телефону бекитилген. Бир жыл ичинде Эсептөө палатасынын ишеним телефонуна 37 телефон чалуу жана WhatsApp билдирүүлөрү келип түшкөн. Анын ичинен үчөө расмий түрдө берилген, калганы анонимдүү болгон. Ошондой эле, Эсептөө палатасы тарабынан коррупция көйгөйлөрү, коррупция факторлору, коррупцияга каршы саясатты ишке ашыруу боюнча чаралар боюнча ЖМКда жарыялангандарга мониторинг жүргүзүлөт жана Эсептөө палатасынын кызматкерлери тарабынан жасалган коррупциялык тобокелчиликтери боюнча кызматтык териштирүүлөр жүргүзүлүп турат.

8. Эсептөө палатасынын ишин уюштурууну камсыздоо

8.1. Методологиялык камсыздоо

Натыйжалуу мамлекеттик аудит экономикалык жактан өнүккөн мамлекетти түзүүдө негизги ролду ойнойт. Мамлекеттик аудиттин алкагында жогорку мамлекеттик аудит органдарына бюджеттик каражаттарды жана мамлекеттик менчикти пайдалануунун натыйжалуулугун талдоо үчүн жоопкерчилик артылат. Буга байланыштуу, алдынкы эл аралык тажрыйбанын негизинде методологиялык базаны

иштеп чыгуу маселеси келип чыгат. “Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” КР конституциялык Мыйзамына ылайык, Эсептөө палатасы өз ишин мамлекеттик аудиттин эл аралык стандарттарына (ISSAI) шайкеш жүзөгө ашырат.

ISSAI мамлекеттик сектордо кадыр-барктуу эл аралык аудиттин стандарттары болуп эсептелет. ISSAI милдеттери төмөнкүдөй:

- жүргүзүлүп жаткан аудитордук текшерүүлөрдүн сапатын камсыздоо;
- аудитордук текшерүүлөр тууралуу отчетторго пайдалануучулардын ишенимин арттыруу;
- аудит процессинин ачыктыгын жогорулатуу;
- аудиторлордун башка катышуучу жактарга карата жоопкерчилигин аныктоо;
- аудитордук тапшырмалардын түрлөрүн жана ага байланыштуу мамлекеттик сектордогу аудит үчүн бирдиктүү терминологияны камсыздоочу концепцияларды аныктоо.

Эсептөө палатасынын иш процессин, анын ичинде аудиттин методологиялык базасын өркүндөтүү максатында, 2023-жылдын 14-июлунда Бишкекте аудиттин жогорку органдарынын отчеттуулук боюнча Глобалдык демилгеси алкагында Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы, Польша Республикасынын Жогорку аудит органы жана INTOSAI өнүктүрүү демилгеси (IDI) ортосунда кызматташуу жөнүндө үч тараптуу макулдашууга, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жана Польша Республикасынын Жогорку аудит органынын ортосунда кызматташуу жөнүндө үч тараптуу Макулдашууга кол коюлган.

Эсептөө палатасы 2023-жылы IDI финансылык колдоосу аркылуу 2022- 2026- жылдарга Эсептөө палатасынын Стратегиялык өнүктүрүү планынын, ошондой эле “Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” конституциялык Мыйзамынын максаттарына натыйжалуу жетишүү үчүн GSAI демилгесине кошулду. Аталган демилге алкагында өз ара аракеттенүү жаатында көп жылдык тажрыйбасы бар Польшанын Жогорку аудит органы өнөктөш катары чыкты.

Долбоордун негизги максаты Эсептөө палатасынын мүмкүнчүлүктөрүн чындоо жана кызыкдар тараптар менен өз ара аракеттенүүнү күчтөндүрүү болуп саналат. Долбоор төрт компоненттен турат:

1. Аудиттин методологиясы, сапаты жана отчеттор.
2. Аудит процесстерин санариптештирүү.
3. Коммуникация жана кызыкдар тараптардын маалымдуулугун жогорулатуу.
4. Эсептөө палатасын стратегиялык башкаруу.

2024-жылы Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы, Польшанын Жогорку аудит органы жана IDI ортосундагы кызматташуу жөнүндө Макулдашуунун алкагында Эсептөө палатасынын потенциалын чындоого багытталган долбоорду ишке ашыруу башталган. Бул долбоордун негизги максаты INTOSAI (эл аралык стандарттар) стандарттарынын талаптарын эске алуу менен аудиттин методологиясын өркүндөтүү болуп саналат. Эсептөө палатасында IT тутумун өнүктүрүү, анын ичинде Эсептөө палатасынын ишинде IT аудитин иштеп чыгуу жана киргизүү өзүнчө маселе болуп саналат.

Мындан тышкары, кызыкдар тараптар менен өз ара аракеттенүүнү күчөтүүгө, Эсептөө палатасынын, ошондой эле жалпы мамлекеттик ресурстарды башкаруу

процессинин ачык-айкындуулугун жогорулатуу максатында Эсептөө палатасынын ишине заманбап коммуникация каражаттарын киргизүүгө өзгөчө көңүл бурулду.

Ишке ашырылып жаткан долбоор 2024-2025-жылдарга эсептелген. Долбоордун иш планы методикалык инструменттерди иштеп чыгуу, пилоттук аудит жүргүзүү жана кызматкерлерди окутуу боюнча иш-чараларды камтыйт.

2024-жылдын соңуна карата бул долбоордун биринчи этабы аяктады, анын жыйынтыгы Эсептөө палатасынын, Польшанын Жогорку аудит органынын жана IDI өкүлдөрү тарабынан да жогору бааланды.

Атап айтканда, натыйжалуулук аудити, финансылык аудит жана шайкештик аудити боюнча колдонмолорду жаңылоо жана өркүндөтүү боюнча сунуштар берилген. Жаңыланган методологиянын негизинде Эсеп палатасынын кызматкерлери Польшанын Жогорку аудит органынын эксперттеринин консультациялык колдоосу менен аудиттин бардык үч түрү боюнча пилоттук аудиттерди өткөрүштү.

Иштелип чыккан методологияларды ийгиликтүү ишке ашыруу максатында Польшанын Жогорку аудит органынын эксперттери Эсептөө палатасынын инспекторлору үчүн тренингдерди өткөрүштү. 2024-жылы 20 адам окуудан өттү. Белгилей кетсек, окуудан өткөн кызматкерлердин катарына инспекторлор гана эмес, жүргүзүлгөн аудиттин сапатын көзөмөлдөөнү камсыздоочу кызмат адамдары да кирген.

Учурда Эсептөө палатасы өз ишмердүүлүгүнө санариптештирүү компоненттерин киргизүү боюнча активдүү иш алып барууда. Жүргүзүлүп жаткан иштерди күчөтүү максатында, IDI “pICTure” программасынын алкагында Польшанын Жогорку аудит органынын эксперттеринин катышуусунда 2024-жылы Эсептөө палатасынын IT потенциалына баа берүү жүргүзүлүп, анын күчтүү жана алсыз жактары аныкталып, мындан ары өнүктүрүүнүн негизги багыттары аныкталган. Баалоонун жыйынтыгын эске алуу менен IT өнүктүрүү стратегиясынын долбоорун иштеп чыгуу башталды. Бул тема боюнча 29 адам окуусун аяктады.

Мындан тышкары, үстүбүздөгү жылы Эсептөө палатасынын байланыш системасынын аудит объектилери, парламент, мамлекеттик органдар, жалпыга маалымдоо каражаттары жана коомчулук менен өз ара аракеттенүүсүнө талдоо жана баа берүү жүргүзүлдү. Талдоолордун жыйынтыгы боюнча польшалык кесиптештер ишти жакшыртуу жана андан ары өнүктүрүү боюнча сунуштарды иштеп чыгышты жана беришти.

2025-жылы бул багыттар боюнча иштер улантылат. Польшалык кесиптештери менен бир катар консультациялык жолугушуулар, окуу тренингдери, өркүндөтүлгөн аудитордук методикалар боюнча пилоттук аудиттерди өткөрүү пландаштырылган.

Коммуникация тутумдарын өнүктүрүү боюнча иш күчөтүлүүдө. Бул процесстин алкагында жүргүзүлгөн аудиттин натыйжалары боюнча отчетторду даярдоого тийиштүү Эсептөө палатасы тарабынан колдонулган ченемдик документтерге талдоо жүргүзүү пландаштырылууда, бул багытта тренингдер өткөрүлөт.

Ошондой эле коммуникацияны өнүктүрүү боюнча негизги иш-чараларды чагылдырган Коммуникациялык стратегияны иштеп чыгуу пландаштырылууда, анын инструменттери жана мөөнөттөрү аныкталган. Мындан тышкары жыл ичинде иштин ачыктыгын жакшыртуу жана коомчулуктун ишеним деңгээлин жогорулатуу үчүн жолугушууларды, бетачарларды ж.б. өткөрүү каралууда.

Буга катар Эсептөө палатасынын методологиялык базасын чыңдоо алкагында

2024-жылы Республикалык бюджеттин киреше бөлүгүнүн аткарылышына аудит жүргүзүү боюнча методикалык сунуштар иштелип чыккан жана бекитилген. Бекитилген сунуштарды колдонуу көрсөтүлгөн аудиттерди жүргүзүү процессин тартипке келтирет жана аудитордук отчеттордун сапатынын жакшырышына алып келет.

8.2. Кадрдык камсыздоо

Отчеттук жылдын аягында Эсептөө палатасынын мамлекеттик кызматкерлердин штаттык саны 246 бирдикти түзүп, анын ичинен, факты жүзүндө 240 бирдик өз ордунда иштеп турган, анын ичинен:

- борбордук аппаратта – 158;
- Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын Бишкек шаары, Чүй жана Талас областтары боюнча аймактык бөлүмү боюнча – 31;
- Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын Ысык-Көл жана Нарын областтары боюнча аймактык бөлүмү боюнча – 19;
- Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын Ош шаары, Ош, Жалал-Абад жана Баткен областтары боюнча аймактык бөлүмү боюнча – 32.

Эсептөө палатасынын мамлекеттик кызматкерлеринин сапаттык курамы:

- гендердик курамы боюнча: мамлекеттик кызматкерлердин 77,1 пайызын эркектер, 22,9 пайызын аялдар түзөт;
- билим деңгээли боюнча: баардык мамлекеттик кызматкерлер жогорку билимге ээ, алардын ичинен 34,1 пайызы эки же андан ашык билимге ээ. Үч мамлекеттик кызматчы экономика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына ээ;
- адистиги боюнча: экономика, бухгалтердик эсеп жана финансы – 77,1 пайыз, юридикалык – 6,3 пайыз, гуманитардык – 2,9 пайыз, жана башкалар – 13,7 пайыз;
- жашы боюнча: 28 жашка чейин – 0,8 пайыз; 29 жаштан 37 жашка чейин – 16,7 пайыз; 38 жаштан 46 жашка чейин – 26,7 пайыз; 47 жаштан 55 жашка чейин – 24,2 пайыз; 55 жаштан 64 жашка чейинки – 30,8 пайыз, 65 жаш – 0,8 пайыз.

Техникалык жана тейлөөчү персонал 80 бирдикти түзөт.

Административдик мамлекеттик кызмат ордуна өткөрүлгөн ачык конкурстун жыйынтыгы боюнча, Эсептөө палатасынын мамлекеттик жарандык кызматынын кадрлар резервине 51 талапкер кирген.

2024-жылы ээлеген кызмат ордунан 45 адам бошонгон, анын ичинен:

- өз каалоосу боюнча – 21 мамлекеттик кызматкер жана 12 техникалык жана кенже тейлөөчү персонал, Эсептөө палатасынын аймактык бөлүмдөрүнүн 11 мамлекеттик кызматкери, ыйгарым укугунун мөөнөтүнүн аяктаганы боюнча 1 аудитор.

76 кызматкер кызматка дайындалган (шайланган) жана 16 - техникалык жана кенже тейлөө персоналынын курамына кирген, анын ичинен:

- Эсептөө палатасынын аудитордук кызматына КР Жогорку Кеңеши тарабынан шайланган – 1;
- Эсептөө палатасы тарабынан ички ротациялоо тартиби боюнча – 3 мамлекеттик кызматкер;
- мамлекеттик органдар ортосунда ротациялоо тартиби боюнча аймактык бөлүмдөргө – 4 мамлекеттик кызматкер;
- ачык конкурстун жыйынтыгы боюнча 44 мамлекеттик кызматкер, анын ичинен

34 – борбордук аппаратка жана 10 – аймактык бөлүмдөргө;

– Эсептөө палатасынын мамлекеттик жарандык кызматынын кадрлар резервинен 24 кызматкер, анын ичинен, борбордук аппаратка - 15 жана аймактык бөлүмдөргө – 9;

– техникалык жана кенже тейлөөчү персонал – 16.

Тартип жазасын колдонуу: 2 мамлекеттик кызматкерге эскертүү берилген; Эсептөө палатасынын 4 мамлекеттик кызматкерине жана 1 техникалык тейлөө кызматкерине сөгүш берилген; 3 мамлекеттик кызматкерине катуу сөгүш берилген; 5 кызматкер боюнча кызматтык иликтөө жүргүзүлгөн, алардын жыйынтыгы менен бир 1 мамлекеттик инспектор ээлеген кызматынан бошотулган.

Окуу планына ылайык, Эсептөө палатасынын кызматкерлерин окутуу, кайрадан даярдоо жана квалификацияларын жогорулатуу боюнча иштерди уюштуруу

Отчеттук жыл ичинде Эсептөө палатасынын кызматкерлери үчүн техникалык тренингдер жана окутуулар өткөрүлгөн. Алардын жүрүшүндө иш процесси боюнча актуалдуу темалар каралган жана талкууланган, ошондой эле, лекторлор жана Эсептөө палатасынын кызматкерлеринин ортосунда тажрыйба алмашуу болгон:

– баштапкы техникалык окуудан жаңыдан кызматка киришкен бардык кызматкерлер өтүшкөн;

– Эсептөө палатасынын 33 кызматкери Дүйнөлүк банктын өкүлдөрү уюштурган “Дүйнөлүк банктын сатып алуу жол-жоболору” темасындагы тренингден өтүшкөн;

– Эсептөө палатасынын 25 кызматкери “Мамлекеттик сатып алууларды башкаруу” базалык окуу курсу боюнча КР Финансы министрлигинин окуу борборунан окушкан жана сертификат алышкан;

– 2024-жылга мамлекеттик кызматчыларды окутуу боюнча мамлекеттик заказдын алкагында 9 кызматкер окушкан жана сертификат алышкан;

– Дүйнөлүк банк жана “Ernst&Young” эларалык аудитордук компаниясы Эсептөө палатасынын кызматкерлери үчүн финансылык жана натыйжалуулук аудиттери боюнча тренингдерди өткөрүшкөн. Натыйжалуулук аудити боюнча тренингге 21 кызматкер, ал эми финансылык аудит боюнча тренингге 20 кызматкер катышкан.

Квалификацияны жогорулатуу

“Аудиттин жогорку органынын отчет берүүсү боюнча глобалдуу демилге” (GSAI) долбоорунун алкагында, Польша Республикасынын аудиттин жогорку органы менен аудиттин жогорку органдарынын эл аралык уюмдарын өнүктүрүү боюнча демилгелер “pICture” программасынын ортосунда миссия менен, “Аудит маалыматтык технологиялар” жана “маалыматтарды талдоо” темаларында окуу семинарлары өткөрүлгөн.

Россия Федерациясынын Эсептөө палатасы менен тажрыйба алмашуу алкагында:

- “Персоналды башкарууда компетенттүү мамиле: Россия Федерациясынын Эсептөө палатасынын практикасы – 1 кызматкер катышкан;
- “Аудитордук жол-жоболор: финансылык аудит (контроль) формасында жүргүзүлгөн иштин жүрүшүндө контролдук жана аналитикалык жол-жоболорду колдонуу - 13 кызматкер катышкан;
- “Контролдук жана эксперттик-аналитикалык иш-чараларды жүргүзүү алкагында аудит процесстери” - 9 кызматкер катышкан;
- “Контролдоо (көзөмөлдөө) ишин жүргүзүүдө аудитке карата мамиле” – 7 кызматкер катышкан.

2022-2024-жылдар мезгил аралыгында КР Президентине караштуу Ж.Абдрахманов атындагы Мамлекеттик башкаруу академиясында “Мамлекеттик жана муниципалдык башкаруу” магистрдик программасы боюнча эки жылдык окууну 1 кызматкер аяктаган.

2 кызматкер INTOSAI (IDI); өнүктүрүү демилгесинин (PESA-P) жогорку аудит органдарынын аудиторлору үчүн кесиптик билим берүү долбоору боюнча окуудан өтүүдө.

Ошондой эле, 2024-жылы Эсептөө палатасынын кызматкерлери төмөндөгүдөй ар кандай семинарларга жана жолугушууларга катышкан:

- “Карызды башкаруунун натыйжалуулугун баалоо” темасындагы регионалдык онлайн семинарына – 2 кызматкер;
- “санариптик трансформация” темасында “pICtUre” (INTOSAI) программасынын алкагында Кастилья-Ла-Манча (Испания) университетти менен биргелешип уюштурулган эл аралык семинар – 1 кызматкер;
- Кытай Эл Республикасынын Нанкин жана Шэньян шаарларында өткөн Шанхай кызматташуу уюмуна кирген өлкөлөр үчүн аудит боюнча семинар – 4 кызматкер;
- “Азиялык баалоо жумалыгы – 2024” онлайн форуму - 2 кызматкер;
- “Маалыматтык коммуникациялык технологиялар стратегияларын иштеп чыгуу” боюнча эл аралык онлайн семинары – 2 кызматкер;
- Сауд Арабия Королдугунун Башкы аудитордук соту тарабынан уюштурулган окуу семинары – 2 кызматкер;
- ECOSAI мүчөлөрү тарабынан уюштурулган экологиялык аудит боюнча онлайн курсу – 2 кызматкер.

8.3. Эсептөө палатасынын ишин санариптештирүү

Маалыматтык технологияларды жайылтуу, Эсептөө палатасынын ишинде маанилүү багыттардын жана мамлекеттик аудиттин натыйжалуулугун жогорулатуунун негизги факторлорунун бири болуп калууда. Эсептөө палатасы санариптештирүү менен байланышкан жаңы милдеттерди эске алуу менен, өзүн өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын белгилейт. Аудитти жана аналитикалык ишти абдан жогорку деңгээлде жүргүзүүнү колдой турган санариптик инфра түзүмдөрдү түзүүгө өзгөчө көңүл бурулууда.

Бул багытта Эсептөө палатасы жогорку аудит органдарынын (GSAI) (pICtUre (Planning and Implementing ICT Governance for SAIs демилгеси) отчет берүүсү боюнча Глобалдуу демилге алкагында INTOSAIнин (IDI) Өнүктүрүү демилгеси жана Польша Республикасынын аудиттин жогорку органы менен кызматташуу жөнүндө үч тараптуу макулдашуунун алкагында иштерди жүргүзүүдө.

Макулдашуу методология жана мамлекеттик тышкы аудитти жүргүзүү, кызматкерлердин кесиптик ыкмаларын жакшыртуу, маалыматтык-маалымдама материалдарын алмашуу, ошондой эле биргелешкен изилдөөлөрдү, семинарларды жана конференцияларды уюштуруу жаатында тажрыйба алмашууну карайт.

Эсептөө палатасы менен Польша аудит органынын ортосунда “Аудитордук иштин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн заманбап технологияларды колдонуу: аудитте маалыматтык технологиялардын ролу” темасында ай сайын онлайн конференциялар өткөрүлүп турат, ошондой эле бир нече IT-аудиттерин жүргүзүү пландалууда. IT- аудитин жайылтуу INTOSAIнин талаптарына жана дүйнөлүк мыкты практикага туура келет. бул болсо, Эсептөө палатасынын эл аралык кадыр-баркын чыңдайт, ошондой эле эл аралык программаларга жана гранттарга катышуусун жеңилдетет.

IT-аудити кибер коркунучун жана маалыматтардын чыгып кетишин алдын алуу менен, мамлекеттик IT тутумдарындагы начар жерлерди аныктоого мүмкүндүк берет. Каражаттардын натыйжасыз чыгымдалышын же кайталанган IT тутумун аныктоо, бюджеттик ресурстарды үнөмдөөгө мүмкүндүк берет. Санариптештирүүгө инвестицияларды абдан так пландоого мүмкүндүк берет.

riCTure демилгеси – бул, INTOSAIнин (IDI) өнүктүрүү боюнча демилгесинин глобалдуу программасы, ал жогорку аудит органдарын (Supreme Audit Institutions, SAIs) колдоого, санариптик трансформациялоо стратегиясын иштеп чыгуу, жайылтуу, мониторинг жүргүзүүгө жана маалыматтык-коммуникациялык технологияларды (МКТ) башкарууга багытталган.

Эсептөө палатасы ички санариптик башкарууну чыңдоо жана аудитордук иште МКТны натыйжалуу пайдалануунун жогорулатуу максатында riCTure демилгесине катышкан.

riCTure демилгесинин алкагында 2024-жылы төмөндөгүдөй иштер жүргүзүлгөн:

- МКТнын (SAI ITMA) жетишкендигин баалоо;
- МКТ стратегияларын иштеп чыгуу боюнча IDI онлайн жана оффлайн сессияларына катышуу;
- санариптик трансформациянын стратегиясын түзүү;
- 2025-жылдын январында — мониторинг жүргүзүүнүн негизги индикаторлорун аныктоо жана стратегияларды жайылтуу планы бекитилген жана 2025-жылы стратегиянын артыкчылыктуу багыттарын ишке ашыруу башталган.

riCTure демилгесине Эсептөө палатасынын катышуусу, аудитордук органды санариптик модернизациялоого карата маанилүү кадам болуп эсептелет. Программа институционалдык чыңдоону, ачыктыкты жана натыйжалуулукту жогорулатууну, ошондой эле аудит жана МКТ башкаруу чөйрөсүндө эл аралык стандарттарга шайкеш келишин камсыздайт.

Алдын ала жыйынтыктар:

- ички IT баалоосу аяктады жана өнүгүү үчүн кескин багыт аныкталды;
- санариптик трансформациялоо боюнча жумушчу тобу түзүлдү;
- IDIdан методикалык жана эксперттик колдоо алынды;
- 2026-жылдарга негизги IT артыкчылыктары аныкталды.

8.4. Каржы-чарбалык камсыздоо

Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын каржылык иши КР Бюджеттик кодексине жана мамлекеттик башкаруу секторунда бухгалтердик эсепти жана финансылык отчеттуулукту жүргүзүү боюнча укуктук ченемдик актыларына ылайык жүзөгө ашырылат.

7-таблица. 2024-жылга чыгымдар сметасынын аткарылышы (млн сом)

Көрсөткүчтөрдүн аталышы	2024-жылга бекитилген смета	2024-жылга такталган смета	Кассалык чыгымдар
Бюджет*	446,9	453,2	392,9
Фонд**	66,9	78,9	77,9
Бардыгы:	513,8	532,1	470,8

* Эсептөө палатасын камсыздоого республикалык бюджеттен каржылоо;

** Материалдык-техникалык базаны чыңдоо, кызматкерлердин жигерин жогорулатуу жана аудитордук иштин жогорку көрсөткүчтөрүнө түрткү берүү фондун каржылоо.

Материалдык-техникалык базаны чыңдоо, кызматкерлердин потенциалын жогорулатуу жана Эсептөө палатасынын борбордук аппараты менен аймактык бөлүмдөрүнүн аудитордук ишмердүүлүгүндө жогорку көрсөткүчтөргө жетишүүсүн стимулдаштыруу максатында Эсептөө палатасынын фонду түзүлгөн.

Аудиттин жогорку органдарынын эл аралык уюмдарына мүчө алкагында, Эсептөө палатасына COVID-19 пандемиясынын кесепети менен күрөшүү максатында, техникалык колдоо үчүн, INTOSAI мүчө алкагында Сауд фондусунан 29 955 АКШ доллары же 2 656,4 миң сом гранттык жардам бөлүнгөн, алар атайын эсепте топтолгон. 2024-жылы 786,8 миң сом суммасында негизги каражаттар (тармактык жана кеңсе жабдуулары) сатылып алынган, 2 804,5 миң сом суммасындагы каражаттардын калдыгы 2025-жылы өздөштүрүлөт.

Отчеттук мезгилде “Мамлекеттик сатып алуулар жөнүндө” КР Мыйзамынын талаптарына ылайык, электрондук портал аркылуу товарларды, кызматтарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуу жүзөгө ашырылган. Бардыгы болуп 80 сатып алуулар боюнча конкурс өткөрүлгөн, анын ичинен, Борбордук аппаратта – 34 жана аймактык бөлүмдөрдө – 46 сатып алуулар.

“Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасы жөнүндө” КР конституциялык Мыйзамынын 36-беренесине ылайык, Эсептөө палатасынын финансылык отчетуна (2020-2022-жылдарга) аудит 2024-жылы көз карандысыз аудитордук компания тарабынан жүргүзүлгөн.

Корутунду

2024-жыл тышкы мамлекеттик аудиттин жогорку көз карандысыз органы катары Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасын өнүктүрүүдө маанилүү этап болду. Отчеттук жыл ичинде мамлекеттик жана муниципалдык башкаруунун ар кандай чөйрөсүндө 1 800 объектини камтуу менен, 88 аудитордук иш-чара жүргүздүк. Текшерүүлөрдүн жыйынтыктары боюнча 13,1 млрд сом суммасында финансылык тартип бузуулары аныкталган, алардын ичинен 8,3 млрд сом бардык деңгээлдеги бюджеттерге калыбына келтирилди. 88,6 млрд сом суммасындагы бюджеттин мүмкүн болуучу резервдери жана 30 млрд сом суммасындагы натыйжасыз пайдаланылган ресурстар кошумча белгиленди.

Бул маалыматтар, Эсептөө палатасы бузууларды гана белгилебестен, бюджеттин жоготуусун алдын алууга, мамлекеттик институттардын отчет берүүсүн камсыздоодо жана ачыктыкты жогорулатууда негизги ролду ойной тургандыгын күбөлөндүрөт. Биз өзгөчө көңүлдү натыйжалуулук аудитин өнүктүрүүгө бурдук — бул багыт мыйзамдардын аткарылышын гана эмес, бюджеттик каражаттардын пайдаланылышынын натыйжалуулугун да баалоого мүмкүндүк берет. Биз алгачкы пилоттук долбоорлорду ишке ашырдык, эксперттердин оң баасын алдык жана бул практиканы мындан ары кеңейтүүнү пландап жатабыз.

Жакынкы жылдары Эсептөө палатасынын бардык мүмкүнчүлүгүн өнүктүрүүгө күч-аракетибизди жумшайбыз. 2025-жылы мамлекеттик аудиторлорду милдеттүү түрдө аттестациялоо жана сертификациялоо тутумун жайылтуу пландалууда. Бул кызматкерлердин кесиптик деңгээлин объективдүү баалоого, туруктуу кесиптик өсүү маданиятын түзүүгө жана эл аралык стандарттарга шайкеш келишин камсыздоого мүмкүндүк берет.

Биз ошондой эле, санариптештирүү процесстерин, методологияны жакшыртууну жана мыкты эл аралык практикаларды жайылтууну улантабыз. Эсептөө палатасынын иши натыйжаларга багытталуу менен мындан да ачык болот. Биздин милдетибиз катары көзөмөлдү гана эмес, мамлекеттик башкаруу системасынын натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатууга көмөктөшүү катары көрөбүз.

Кыскартуулардын тизмеси:

ASOSAI	– Жогорку аудит органдарынын Азиялык уюму (Asian Organization of Supreme Audit Institutions)
ECOSAI	– Экономикалык өз ара жардамдашкан өлкөлөрдүн жогорку контролдоо органдарын уюштуруу (Economic Cooperation Organization of Supreme Audit Institutions)
eIDAS	– Электрондук идентификацияны иштеп чыгуу, кызматтарды аутентификациялоо
EUROSAI	- Жогорку аудит органдарынын Европа уюму
GSAI	– Каржылык көзөмөлдүн жогорку органдарынын глобалдык отчеттуулук демилгеси (Global SAI Accountability Initiative)
IDI	– ИНТОСАИ өнүктүрүү демилгеси (INTOSAI Development Initiative)
IFPP	– Эл аралык стандарттардын талаптары (International Framework Public Pronouncement)
INTOSAI	– Аудиттин жогорку органдарынын эл аралык уюму (International Organization of Supreme Audit Institutions)
ISSAI	– Аудиттин жогорку органдарынын эл аралык стандарттары (International Standards of Supreme Audit Institutions)
KfW	– Германия мамлекеттик банкы (Kreditanstalt für Wiederaufbau)
PESA-P	– Аудиторлор үчүн кесиптик окутуу (Professional Education for SAI Auditors)
plCTure	– маалыматтык-коммуникациялык технологиялар башкаруусун пландоо жана ишке ашыруу (Planning and Implementing ICT Governance for SAI)
ААК	– Ачык акционердик коом
АЖО	– Аудиттин жогорку органы
БШЗ	– “Бишкек штамповочный завод” мамлекеттик ишканасы
ЕАЭБ	– Евразиялык экономикалык биримдиги
ЕРӨБ	– Европалык реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы
ЖАК	– Жабык акционердик коом
ЖМК	– Жалпыга маалымдоо каражаттары
ЖРЭТКМ	– КР Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлиги
ЖЭБ	– жылуулук электр борбору
ИДП	– Ички дүң продукт
ККМ	– контролдук-кассалык машиналар
КМШ	– Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
КНС	– Кошумча нарк салыгы
КР	– Кыргыз Республикасы
КФ	– Коомдук фонд
Мамкурулуш	– КР Курулуш, архитектура жана турак жай-коммуналдык чарба министрлиги
МИ	– Мамлекеттик ишкана
МКТ	– маалыматтык-коммуникациялык технологиялар
ММК	– Милдеттүү медициналык камсыздоо
ММКФ	– КР Өкмөтүнө караштуу Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фонду
МСК	– КР Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик салык кызматында
ӨКМ	– КР Өзгөчө кырдаалдар министрлиги
РБ	– Республикалык бюджет
САС	– Сатуудан алынуучу салык
СӨМ	– КР Санариптик өнүктүрүү жана инновациялык технологиялар министрлиги
ТКМ	– КР Транспорт жана коммуникациялар министрлиги
ФМ	– Финансы министрлиги
ШКУ	– Шанхай кызматташтык уюму
ЭАФ	– эмгек акы фонду